

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
X kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WPP.4521.5.2026

Druk nr 2679
Warszawa, 2 czerwca 2026 r.

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,
przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

**- Sprawozdanie z wykonania ustawy
o działalności pożytku publicznego
i o wolontariacie za lata 2022 i 2023.**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra - Członka Rady Ministrów Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z wyrazami szacunku

Donald Tusk

/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

Departament Społeczeństwa Obywatelskiego

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

**Sprawozdanie
z wykonania ustawy
o działalności pożytku publicznego
i o wolontariacie
za lata 2022 i 2023**

Warszawa 2026

Spis treści

I. WPROWADZENIE	3
1. Podstawa prawna i cel sprawozdania	3
2. Źródła danych	4
II. NOWELIZACJE USTAWY Z DNIA 24 KWIETNIA 2003 R. O DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO I O WOLONTARIACIE.....	6
III. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH	10
1. Liczba organizacji pozarządowych	10
2. Zasięg działania organizacji pozarządowych/zróżnicowanie terytorialne	11
3. Pola działalności organizacji pozarządowych	12
4. Zasoby kadrowe w organizacjach pozarządowych	13
5. Źródła przychodów organizacji	14
6. Organizacje wobec wyzwań i kryzysów	17
IV. WSPÓŁPRACA FINANSOWA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ INNYMI PODMIOTAMI DZIAŁAJĄCYMI W SFERZE POŻYTKU PUBLICZNEGO	20
V. WSPÓŁPRACA POZAFINANSOWA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ INNYMI PODMIOTAMI DZIAŁAJĄCYMI W SFERZE POŻYTKU PUBLICZNEGO	24
VI. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO	28
VII. DZIAŁALNOŚĆ KOMITETU DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO ORAZ RAD.....	34
VIII. WOLONTARIAT.....	38
IX. PODSUMOWANIE	41
X. SPIS TABEL I WYKRESÓW	43

I. WPROWADZENIE

1. Podstawa prawna i cel sprawozdania

Zgodnie z art. 50a ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338), zwanej dalej jako ustawą o pożytku, Rada Ministrów, na podstawie informacji uzyskanych od organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, przedstawia co 2 lata Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej sprawozdanie z wykonania ustawy w terminie do 30 listopada roku następującego po upływie okresu sprawozdawczego. Wspomniany art. 50a ustawy o pożytku został dodany ustawą z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 146) i wskazywał termin przedstawienia sprawozdania na 30 września roku następującego po upływie okresu sprawozdawczego. Następnie brzmienie tego przepisu zostało zmienione ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz ustawy o fundacjach (Dz. U. poz. 1339) wskazując termin, w którym Rada Ministrów przedstawia sprawozdanie na 30 listopada roku następującego po upływie okresu sprawozdawczego. Przepis w obecnym brzmieniu obowiązuje od dnia 9 listopada 2015 r.

Ostatnie sprawozdanie przedstawione zgodnie z ustawowym obowiązkiem przez Radę Ministrów obejmowało lata 2016 i 2017. Za rządów sprawujących władzę w latach 2018–2023 nie były prowadzone prace nad przygotowaniem projektów sprawozdań, co skutkowało tym, że ówczesna Rada Ministrów nie przedłożyła Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej sprawozdań z wykonania ustawy za lata 2018 i 2019 oraz 2020 i 2021, nie wywiązując się tym samym z obowiązku ustawowego. Z uwagi na znaczący wpływ czasu od ustawowego terminu wypełnienia obowiązku sprawozdawczego – dla pierwszego z nich termin upłynął 30 listopada 2020 r., a dla drugiego 30 listopada 2022 r. – oraz trudności z pozyskaniem szczegółowych, wyczerpujących i wiarygodnych danych dotyczących działań poprzednich rządów, procedowanie obecnie projektów wspomnianych dwóch sprawozdań nie pozwala zapewnić, że ich treść będzie spełniała standardy w zakresie kompletności i rzetelności prezentowanych danych, a zatem, że prawidłowo zrealizują one funkcję sprawozdawczą. Pozyskano natomiast dane i informacje niezbędne do sporządzenia projektu sprawozdania za lata 2022 i 2023.

Ustawa o pożytku jest obecnie podstawą współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3, zwanymi dalej „organizacjami pozarządowymi”. Przewiduje ona szereg form i instrumentów tej współpracy, zarówno finansowej, jak i pozafinansowej. Zapisy ustawy o pożytku pomagają budować relacje między administracją publiczną a sektorem pozarządowym na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności.

Zgodnie z treścią uzasadnienia wskazanego przez ustawodawcę dla art. 50a celem wprowadzonego obowiązku sprawozdawczości jest monitorowanie przez parlament stanu rozwoju współpracy między administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi.

Sprawozdawanie z realizacji przepisów ustawy daje nie tylko wgląd w sposób, w jaki przebiega współpraca pomiędzy administracją publiczną a sektorem pozarządowym, ale jest również podstawą do rozważań nad kierunkami przyszłego rozwoju tej współpracy. Zebrane informacje mogą być pomocne przy wypracowywaniu propozycji zmian legislacyjnych i planowaniu polityk publicznych.

Realizacja zadania sprawozdawczości z wykonania ustawy o pożytku jest również elementem monitorowania dynamiki zmian w sektorze pozarządowym. Gromadzone i analizowane dane z dziedziny współpracy administracji publicznej i podmiotów działających w sferze pożytku publicznego służą między innymi dostarczaniu niezbędnych informacji dla poszukiwania właściwych rozwiązań legislacyjnych, strategicznych i instytucjonalnych. Ponadto sprawozdania mogą być cennym źródłem wiedzy dla osób i instytucji zainteresowanych sektorem pozarządowym oraz współpracą administracji publicznej z tym sektorem.

Sprawozdanie obejmuje lata 2022 i 2023.

2. Źródła danych

Podstawowym źródłem danych wykorzystanych w materiale sprawozdawczym są badania zrealizowane przez Główny Urząd Statystyczny, zwany dalej „GUS” – na podstawie obowiązku sprawozdawczego wynikającego z rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej. Szczególnie istotne znaczenie przy tworzeniu obecnego sprawozdania miało badanie „Stowarzyszenia, fundacje, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz społeczne jednostki wyznaniowe” zrealizowane w 2023 r., którego wyniki zostały opublikowane w raporcie „Sektor non-profit w 2022 r.”. Pozostałe badania GUS, których wyniki zostały wykorzystane do sporządzenia sprawozdania to:

- „Podmioty ekonomii społecznej w 2023 r.”;
- „Organizacje pożytku publicznego w latach 2023 i 2024”;
- „Organizacje pozarządowe jako podmioty ekonomii społecznej w latach 2019–2023”;
- „Spółdzielnie ekonomii społecznej w latach 2019–2023”;
- „Zaangażowanie podmiotów gospodarki społecznej w pomoc w związku z działaniami wojennymi na terytorium Ukrainy (24.02–31.03.2022 r.)”;
- „Wolontariat w 2022 r.” (raport z badania zrealizowanego jako moduł „Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w I kwartale 2022 r.” pod nazwą „Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym”).

Dane na temat organizacji pożytku publicznego pochodzą z wykazu prowadzonego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, zwany dalej „NIW-CRSO”. Informacje o kwotach należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego pochodzą z publikacji Departamentu Podatków Dochodowych Ministerstwa Finansów.

W celu uzupełnienia informacji z wskazanych powyżej badań Departament Społeczeństwa Obywatelskiego Kancelarii Prezesa Rady Ministrów rozesłał w formie elektronicznej dodatkową ankietę do ministerstw oraz urzędów wojewódzkich, której wyniki po opracowaniu zostały włączone do sprawozdania. W przygotowaniu sprawozdania wykorzystano również wyniki znaczącego dla sektora cyklicznego badania „Kondycja organizacji pozarządowych”, które od 2002 r. prowadzi Stowarzyszenie Klon/Jawor. Ponadto, w zakresie wolontariatu i finansowania organizacji przez samorządy, do sprawozdania zostały włączone informacje z raportów eksperckich: „Synteza badań nad wolontariatem i aktywnością społeczną w Polsce od 2020 do 2024 roku” oraz „Finansowanie organizacji pozarządowych przez jednostki samorządu terytorialnego”, opracowanych na zamówienie NIW-CRSO.

II. NOWELIZACJE USTAWY Z DNIA 24 KWIETNIA 2003 R. O DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO I O WOLONTARIACIE

Zasadnicze zmiany legislacyjne związane z ustawą o pożytku w latach 2022 i 2023 dotyczyły przede wszystkim przepisów wykonawczych do tej ustawy i były spowodowane sytuacją wynikającą z pandemii COVID-19 oraz rozpoczętej 24 lutego 2022 r. pełnoskalowej zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, których skutki znacząco dotknęły polskie organizacje pozarządowe. Ponadto zmiany w ustawie o pożytku zostały wprowadzone na skutek procedowanych w latach 2022 i 2023 następujących ustaw:

- ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (Dz. U. z 2025 r. poz. 1733 i 1844);
- ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz. U. z 2025 r. poz. 806);
- ustawa z dnia 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (Dz. U. z 2025 r. poz. 244 i 900 oraz z 2026 r. poz. 180 i 426).

Mając wzgląd na postulaty zgłaszane przez organizacje pozarządowe oraz oddziaływanie wojny i pandemii COVID-19, Przewodniczący Komitetu do spraw Pożytku Publicznego, zwanego dalej „Komitetem”, wykonując upoważnienie ustawowe zawarte w art. 15 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2025 r. poz. 764 i 1806 oraz z 2026 r. poz. 39 i 635), wydał **rozporządzenie z dnia 7 kwietnia 2022 r. w sprawie określenia innego terminu w zakresie zamieszczenia przez organizacje pożytku publicznego sprawozdania merytorycznego z działalności i sprawozdania finansowego w roku 2022** (Dz. U. poz. 797), które weszło w życie 12 kwietnia 2022 r. Zgodnie z art. 23 ust. 6 ustawy o pożytku organizacja pożytku publicznego zamieszcza w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej NIW-CRSO zatwierdzone sprawozdanie finansowe i sprawozdanie merytoryczne ze swojej działalności, w terminie do dnia 15 lipca roku następującego po roku, za który składane jest sprawozdanie finansowe i merytoryczne. Epidemia COVID-19, a następnie trwająca wojna za wschodnią granicą Polski, dezorganizując życie społeczne i gospodarcze, wywarły negatywny wpływ na funkcjonowanie organizacji pozarządowych, uniemożliwiając im terminowe wypełnienie ustawowych obowiązków. Na mocy wskazanego rozporządzenia termin zamieszczenia przez organizacje pożytku publicznego zatwierdzonego sprawozdania finansowego i sprawozdania merytorycznego ze swojej działalności, w odniesieniu do sprawozdań za rok 2021, został przedłużony do dnia 15 października 2022 r.

W IV kwartale 2022 r. został ponadto przeprowadzony proces legislacyjny następujących rozporządzeń Przewodniczącego Komitetu:

- z dnia 28 grudnia 2022 r. w sprawie wymiany informacji dotyczących organizacji pożytku publicznego (Dz. U. poz. 2855);

- z dnia 20 grudnia 2022 r. w sprawie zamieszczenia informacji przez organizację pożytku publicznego z zakresu 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych (Dz. U. poz. 2756);
- z dnia 20 grudnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzorów rocznego sprawozdania merytorycznego oraz rocznego uproszczonego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego (Dz. U. poz. 2763).

Potrzeba wydania nowych rozporządzeń w miejsce obowiązujących oraz zmiany rozporządzenia dotyczącego wzorów sprawozdań była konsekwencją nowelizacji ustawy o pożytku, polegającej na modyfikacji prawa podatnika podatku dochodowego od osób fizycznych, zwanego dalej „PIT”, do przekazania 1% podatku na rzecz wybranej przez siebie organizacji pożytku publicznego w ten sposób, że prawo to obecnie dotyczy 1,5% PIT. Przedmiotowa zmiana została wprowadzona **ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. poz. 1265, 1964 i 2180) i weszła w życie 1 stycznia 2023 r. W ustawie o pożytku użyte w art. 22 w ust. 7 w pkt 1 i 2 i w ust. 8 i 9, w art. 23 w ust. 6d w pkt 5 w lit. a i b i w ust. 6e w pkt 5 w lit. a i b, w art. 27 w ust. 1–2a i 2c–4, w art. 27a w ust. 1 i 8–10, w art. 27aa w ust. 1–3, w art. 27ab w ust. 4 w pkt 1–3, w art. 27c w ust. 1, w ust. 2 w pkt 1 i 2 i w ust. 3, w art. 50c oraz w art. 50d wyrazy „1%” zastąpiono wyrazami „1,5%”.

W ramach opisanych powyżej zmian legislacyjnych w ustawie o pożytku zmianie uległy wytyczne do wydania rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie zamieszczenia informacji przez organizację pożytku publicznego z zakresu 1% podatku dochodowego od osób fizycznych (Dz. U. poz. 2053) i rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 25 października 2018 r. w sprawie wymiany informacji dotyczących organizacji pożytku publicznego (Dz. U. poz. 2059) oraz konieczna była aktualizacja niektórych ich postanowień związanych z mechanizmem 1,5% PIT, dlatego zdecydowano o wydaniu nowych rozporządzeń.

W przypadku rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów rocznego sprawozdania merytorycznego oraz rocznego uproszczonego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego (Dz. U. poz. 2061 oraz z 2022 r. poz. 2763) przeprowadzono nowelizację, która dotyczyła również aktualizacji mechanizmu 1% PIT w załącznikach do rozporządzenia, stanowiących wzory rocznego sprawozdania merytorycznego oraz rocznego uproszczonego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego. Nowe rozporządzenia weszły w życie z dniem 1 stycznia 2023 r.

Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 zawiera regulacje z zakresu polityki rozwoju realizowanej przy współudziale środków finansowych pochodzących ze środków europejskich służących realizacji unijnej polityki regionalnej. Stanowi ona kluczową regulację mającą umożliwić dokonanie skutecznej absorpcji całej przysługującej Polsce alokacji z obecnego budżetu wieloletniego Unii Europejskiej, jak również ze środków unijnego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. Regulacje dotyczące Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności znajdują się w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r.

o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198 i 1846). Ustawa określa kompleksowe rozwiązania wdrożeniowe dedykowane zarządzaniu programami z zakresu polityki spójności, opisanymi w tzw. umowie partnerstwa. Przepisy w tym zakresie są, co do zasady, analogiczne do rozwiązań stosowanych już obecnie w programach polityki spójności, określonych w ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz. U. z 2020 r. poz. 818 oraz z 2019 r. poz. 2020). Ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 zmieniono głównie zasady wyboru organizacji pozarządowych do komitetu monitorującego w stosunku do rozwiązań funkcjonujących w perspektywie finansowej 2014–2020. W przepisach ustawy o pożytku wskazano ustawę z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 jako możliwą podstawę prawną finansowania określonych działań wskazanych w zmienianych ustawach, w związku z czym wprowadzone zostały następujące zmiany:

- w art. 5 w ust. 2 pkt 7 otrzymał brzmienie:
„7) umowy partnerskiej określonej w art. 28a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057 oraz z 2022 r. poz. 1079), porozumienia albo umowy o partnerstwie określonych w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz. U. z 2020 r. poz. 818) i porozumienia albo umowy o partnerstwie określonych w art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (Dz. U. poz. 1079)”;
- w art. 35 w ust. 2 pkt 8 otrzymał brzmienie:
„8) organizowanie wyborów przedstawicieli organizacji pozarządowych do składu komitetu monitorującego, o którym mowa w art. 14 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020, i organizowanie postępowania w celu wyłonienia organizacji pozarządowych do składu komitetu monitorującego, o którym mowa w art. 16 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027”;
- art. 41a w ust. 2 pkt 6 otrzymał brzmienie:
„6) organizowanie wyborów przedstawicieli organizacji pozarządowych do składu komitetu monitorującego, o którym mowa w art. 14 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020, i organizowanie postępowania w celu wyłonienia organizacji pozarządowych do składu komitetu monitorującego, o którym mowa w art. 16 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027”.

Ustawa o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 zmieniła zasady wyboru organizacji pozarządowych w stosunku do rozwiązań funkcjonujących w perspektywie finansowej 2014–2020. Ponieważ w myśl rozwiązań unijnych stroną dialogu nie może być osoba fizyczna, zrezygnowano z wyboru

konkretnych przedstawicieli organizacji pozarządowych do składu komitetu monitorującego na rzecz wyboru organizacji pozarządowych. Przewidziano, że organizacje pozarządowe zostaną wyłonione w postępowaniach prowadzonych przez Radę Działalności Pożytku Publicznego lub właściwe Wojewódzkie Rady Działalności Pożytku Publicznego (art. 17 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027). W art. 18 tej ustawy określono podstawowe założenia i terminy dotyczące procedury wyłaniania organizacji pozarządowych oraz zasad współpracy Rad Działalności Pożytku Publicznego z właściwymi instytucjami zarządzającymi.

Ustawa z dnia 24 lutego 2022 r. o ochronie dziedzictwa narodowego związanego z nazwami obiektów przestrzeni publicznej oraz pomnikami (Dz. U. poz. 857) przyniosła następującą zmianę w art. 11b ust. 1 ustawy o pożytku – zdanie pierwsze otrzymało brzmienie: „Prezes Rady Ministrów może zlecać organizacjom pozarządowym oraz podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 realizację zadań publicznych z pominięciem otwartego konkursu ofert, w szczególności ze względu na ważny interes społeczny lub ważny interes publiczny”.

Ustawa z dnia 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (Dz. U. 2025 r. poz. 244 i 900 oraz z 2026 r. poz. 180 i 426) wprowadziła do art. 22 ustawy o pożytku dodatkowy ust. 1a w brzmieniu: „1a. Warunek, o którym mowa w ust. 1, nie dotyczy ochotniczych straży pożarnych”. Zmiana ta umożliwi dobrowolne skorzystanie przez ochotnicze straże pożarne z przepisów ustawy o pożytku bez konieczności dwuletniej karencji prowadzenia działalności na rzecz ogółu społeczności. Wprowadzenie tej zmiany było wyjściem naprzeciw postulatom zgłaszanym przez środowisko ochotniczych straży pożarnych w toku konsultacji publicznych projektowanych rozwiązań.

III. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

1. Liczba organizacji pozarządowych

W 2022 r. w Polsce aktywną działalność prowadziło ok. 103,4 tys. rejestrowych organizacji pozarządowych. W 2023 r. liczba ta wzrosła do 105 tys. Najliczniejszą grupę stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (68,9 tys., tj. ok. 60%), następnie fundacje (19,3 tys. tj. ok. 17%) oraz koła gospodyń wiejskich (11,3 tys., tj. ok. 10%). Najmniej liczne były społeczne podmioty wyznaniowe oraz organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego (po 2 tys.). Status organizacji pożytku publicznego posiadało w 2023 r. blisko 9,5 tys. organizacji (tj. ok. 8,5%). W wykazie przedsiębiorstw społecznych prowadzonym przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej znalazło się 0,5 tys. organizacji. Dodatkowo działało 10,4 tys. stowarzyszeń zwykłych oraz ok. 65,5 tys. przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego (dane z 2018 r.), co zwiększa łączną liczbę podmiotów sektora pozarządowego do około 191,4 tys. Warto zaznaczyć, że nie wszystkie zarejestrowane podmioty były faktycznie aktywne – według szacunkowych obliczeń Stowarzyszenia Klon/Jawor w roku 2023 działało około 75 tys. stowarzyszeń i fundacji, czyli niewiele ponad połowa podmiotów wpisanych do rejestrów (według obliczeń Stowarzyszenia Klon/Jawor całkowita liczba organizacji pozarządowych w 2023 r. to 161 tys. i nie uwzględnia ona m.in. takich podmiotów jak ochotnicze straże pożarne). Te nieaktywne albo zawiesiły swoją działalność albo ją zakończyły, ale się nie wyrejestrowały.

Liczba rejestrowych organizacji pozarządowych systematycznie rosła: z 90,9 tys. w 2016 r. do 105 tys. w 2023 r. (wzrost o 15,5%). W 2018 r. odnotowano co prawda spadek o 5,2% w stosunku do 2017 r., ale stało się to głównie z powodu wykreśleń z rejestru REGON. Od 2019 r. trend wzrostowy powrócił: 88,7 tys. w 2019 r., 94,4 tys. w 2020 r., 103,4 tys. w 2022 r. i 105 tys. w 2023 r. W 2023 r. co dziesiąta organizacja miała status organizacji pożytku publicznego, zwanej dalej „OPP” (9,8 tys.), a przedsiębiorstwa społeczne stanowiły 0,3% (0,3 tys.). Najliczniej reprezentowane typy organizacji to stowarzyszenia i organizacje społeczne (32,8 tys., tj. 31,2%), fundacje (20,3 tys., tj. 19,3%) oraz stowarzyszenia sportowe (19,3 tys., tj. 18,3%). Najmniej liczne były organizacje samorządu gospodarczego i kółka rolnicze (1,2 tys., tj. 1,2%).

Wykres 1. Liczba organizacji pozarządowych w latach 2010–2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

2. Zasięg działania organizacji pozarządowych/zróźnicowanie terytorialne

Najwięcej organizacji pozarządowych miało siedziby w województwie mazowieckim (18,2 tys.), a następnie w wielkopolskim (11,3 tys.), małopolskim (10,9 tys.) i śląskim (10,5 tys.). Najmniej organizacji działało w województwach lubuskim i opolskim (po 3,0 tys.), co może wynikać z mniejszej liczby ludności oraz ograniczonej skali działań społecznych w tych regionach.

W latach 2018–2022 liczba organizacji pozarządowych w Polsce wzrosła o 14,5 tys., głównie dzięki powstaniu nowej formy prawnej – kół gospodyń wiejskich, których liczba w 2022 r. wyniosła 11,3 tys. Wzrost liczby organizacji odnotowano we wszystkich województwach, największy w mazowieckim (o 3,0 tys.) i wielkopolskim (o 1,6 tys.). Wskaźnik dostępności organizacji pozarządowych w Polsce w 2022 r. wyniósł 30,6, co oznacza, że na każde 10 tys. mieszkańców przypadało średnio 30 organizacji. Najwięcej organizacji na 10 tys. ludności odnotowano w województwach lubelskim (35,6) i świętokrzyskim (33,8), natomiast najniższe wartości wskaźnika wystąpiły w województwach śląskim (24,1) i pomorskim (27,3).

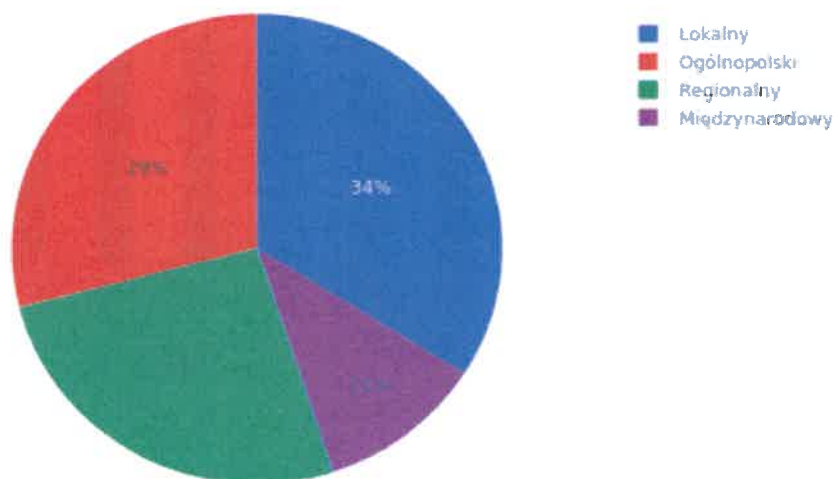
Wskaźnik dostępności organizacji pozarządowych (tj. liczba organizacji na 10 tys. ludności) w skali kraju wzrósł o 4,3 w ciągu czterech lat, a największy wzrost odnotowano w województwach lubelskim (o 8,3) i świętokrzyskim (o 8,2), co przełożyło się na największy procentowy wzrost liczby organizacji w tych regionach (odpowiednio o 24,9% i 25,3%).

W 2022 r. największa część organizacji rejestrowych działała w skali nieprzekraczającej powiatu – 59,5%. Organizacje częściej prowadziły działalność na obszarze całego kraju (18,4%) niż na terenie województwa (16,5%). Działania poza granicami kraju wskazało 5,5% jednostek, co oznacza spadek o 0,3 punktu procentowego w porównaniu z 2018 r. Również na poziomie województwa i całego kraju odsetek podmiotów zmniejszył się z 36,4% w 2018 r. do 34,9% w 2022 r.

Pod względem zasięgu działalności najwięcej organizacji (34%) koncentrowało swoją aktywność na poziomie lokalnym, czyli działało co najwyżej na skalę dzielnicy, gminy lub powiatu. Około 26% organizacji miało zasięg regionalny (wojewódzki), przy czym mogły one

prorowadzić działania także na niższym poziomie. 29% organizacji działało w skali ogólnopolskiej, a 11% miało zasięg międzynarodowy.

Wykres 2. Zasięg działania organizacji pozarządowych w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zaznaczyć trzeba przy tym, że każda z organizacji działających w kolejnych, coraz szerszych zakresach terytorialnych mogła zasadniczo działać równocześnie w niższych zakresach (np. organizacja działająca na poziomie ogólnopolskim mogła równocześnie podejmować działania na poziomie regionalnym i lokalnym). Uwaga ta może jedynie w mniejszym stopniu dotyczyć organizacji działających na forum międzynarodowym.

3. Pola działalności organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe w Polsce prowadzą działalność w określonych ustawą o pożytku dziedzinach sfery pożytku publicznego, przy czym od lat największą grupę stanowią podmioty związane ze sportem, turystyką, rekreacją i hobby. W różnych latach odsetek organizacji działających w tym obszarze wahał się od około 24,5% do 34%, a wśród nich dominowały stowarzyszenia sportowe (w 2022 r. stanowiły 78% tej grupy).

Drugim co do wielkości polem działania w okresie sprawozdawczym było ratownictwo, obejmujące ochotnicze straże pożarne oraz podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego i wodnego. Udział organizacji ratowniczych wynosił od 12% do 16%. Kolejne istotne dziedziny to kultura i sztuka (ok. 12–14%), edukacja i wychowanie oraz badania naukowe (10–12%), a także pomoc społeczna i humanitarna (8–9%).

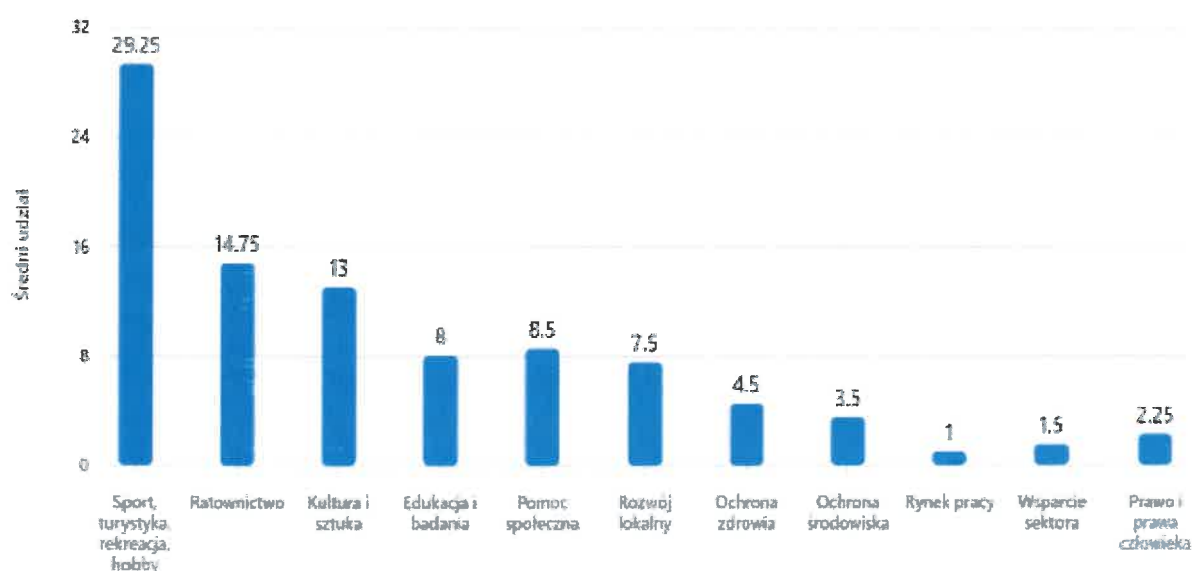
Mniejszy odsetek organizacji działało w obszarze rozwoju lokalnego (9%), ochrony zdrowia (3–6%) i ochrony środowiska (3–4%). Najrzadziej wskazywane dziedziny to rynek pracy i aktywizacja zawodowa (ok. 1%), wsparcie trzeciego sektora (1–2%) oraz prawo i ochrona praw człowieka (1,5–3%). Wśród organizacji przyparafialnych Kościoła katolickiego religia była główną dziedziną działalności w ponad 80% przypadków.

Ranking głównych obszarów działalności sektora pozarządowego pozostaje od wielu lat stabilny: dominują organizacje sportowe i hobbystyczne, następnie działające w obszarach

kultury i edukacji, a w dalszej kolejności ochrona zdrowia, rozwoju lokalnego, usług społecznych, ekologii oraz działań na rzecz tożsamości narodowej i praw człowieka. Pozostałe obszary, takie jak badania naukowe, rynek pracy, wsparcie dla organizacji obywatelskich, sprawy zawodowe, religia czy działalność międzynarodowa, mają udział na poziomie 1–2%.

W przypadku działalności organizacji pozarządowych na takich polach jak rynek pracy i usługi społeczne, warto zaznaczyć, że w roku 2022 przyjęta została ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz. U. z 2025 r. poz. 806), która ma na celu zdefiniowanie pojęcia ekonomii społecznej oraz zapewnienie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności organizacji pozarządowych na polu świadczenia usług w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej.

Wykres 3. Pola działania organizacji pozarządowych w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

4. Zasoby kadrowe w organizacjach pozarządowych

Według stanu na koniec 2022 r. rejestrowe organizacje pozarządowe zrzeszały 10,1 mln członków, z czego 98,3% stanowili członkowie będący osobami fizycznymi. Niesformalizowane organizacje Kościoła katolickiego skupiały dodatkowo ponad 3 mln osób. W porównaniu z 2014 r. baza członkowska rejestrowych organizacji zmniejszyła się o 1,3 mln osób, natomiast w przypadku niesformalizowanych organizacji kościelnych wzrosła o 0,4 mln. Łącznie, po uwzględnieniu organizacji przyparafialnych, liczba członkostw osób fizycznych wyniosła 12,9 mln, co oznacza spadek o 7,2% względem 2014 r.

Najwięcej członków skupiały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje (67,4%), które stanowiły 76,4% wszystkich podmiotów pozarządowych. Stowarzyszenia zrzeszały 6,6 mln osób (57,8% ogółu członków), a związki zawodowe – 1,4 mln osób (14,6%). Podmioty identyfikowane z sektorem ekonomii społecznej stanowiły 88,9% wszystkich

rejestranych organizacji i skupiały 72,7% członków, natomiast organizacje pożytku publicznego – 8,3% organizacji i 11,1% członków.

Praca płatna nie była powszechnym zasobem – 64,7% organizacji w ogóle z niej nie korzystało. Najczęściej brak zatrudnienia deklarowały koła gospodyń wiejskich (98,1%) i partie polityczne (80,3%). Wśród organizacji zatrudniających personel częściej stosowano umowy cywilnoprawne (22,6%) niż etaty (12,8%). Na koniec 2022 r. w rejestranych organizacjach pozarządowych zatrudnionych było 189,6 tys. osób na podstawie stosunku pracy, z czego dla 157,6 tys. była to główna praca. Ze względu na częste zatrudnienie w niepełnym wymiarze przeciętna liczba etatów w ciągu roku wyniosła 155,5 tys.

Przeważająca część organizacji działała tylko w oparciu o pracę społeczną – 61,2% i nie korzystała z płatnego personelu. Korzystanie z pracy społecznej deklarowało 95,1% organizacji. Wolontariat świadczyło ok. 3 mln osób. Organizacje zatrudniały również osoby na podstawie umów cywilnoprawnych – w 2022 r. było ich 439 tys., z czego dla 41 tys. osób praca ta była głównym źródłem utrzymania.

Tabela 1. Wskaźniki dotyczące zatrudnienia w organizacjach pozarządowych w 2022 r.

Wskaźniki zatrudnienia w organizacjach	Wartość liczbowa
Zatrudnieni w organizacjach na podstawie stosunku pracy	189,6 tys. osób
Zatrudnieni dla których organizacje to główne miejsca pracy	157,6 tys. osób
Przeciętna liczba etatów w ciągu roku kalendarzowego	155,5 tys. etatów
Udział w zatrudnieniu w gospodarce narodowej	1,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

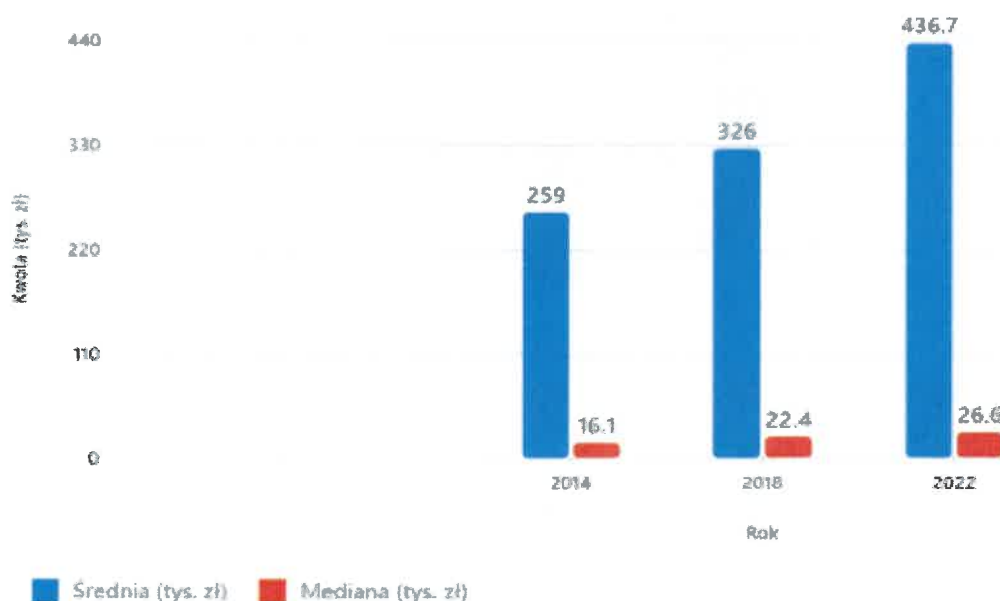
5. Źródła przychodów organizacji

Łączna wartość środków finansowych zgromadzonych przez organizacje pozarządowe w 2022 r. wyniosła 48,5 mld zł, co oznacza wzrost o 22,4 mld zł (85,5%) w stosunku do 2014 r. oraz o 12,6 mld zł więcej niż w 2020 r. Po uwzględnieniu inflacji realny wzrost wyniósł 62,7%. Największy udział w tej kwocie miały stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne oraz fundacje, które osiągnęły przychód w wysokości 39 mld zł (82,9% wszystkich środków).

W analizowanym okresie utrzymywało się rozwarstwienie ekonomiczne w sektorze – średnie przychody organizacji były wielokrotnie wyższe niż mediana. W 2014 r. średnie przychody wyniosły 259 tys. zł, a mediana 16,1 tys. zł; w 2018 r. odpowiednio 326 tys. zł i 22,4 tys. zł; w 2022 r. – 436,7 tys. zł i 26,6 tys. zł. OPP dysponowały znacznie większym potencjałem finansowym – w 2022 r. średnia ich przychodów wyniosła 1 701 tys. zł, a mediana 143 tys. zł. Utrzymujące się, a nawet pogłębiające rozwarstwienie przychodów sektora pozarządowego w Polsce stało się trwałym zjawiskiem w wymiarze ekonomicznym sektora. Średni przychód

stowarzyszeń i fundacji wynosił w 2022 r. 22-krotność mediany, a dla całego sektora pozarządowego różnica ta stanowiła 17-krotność.

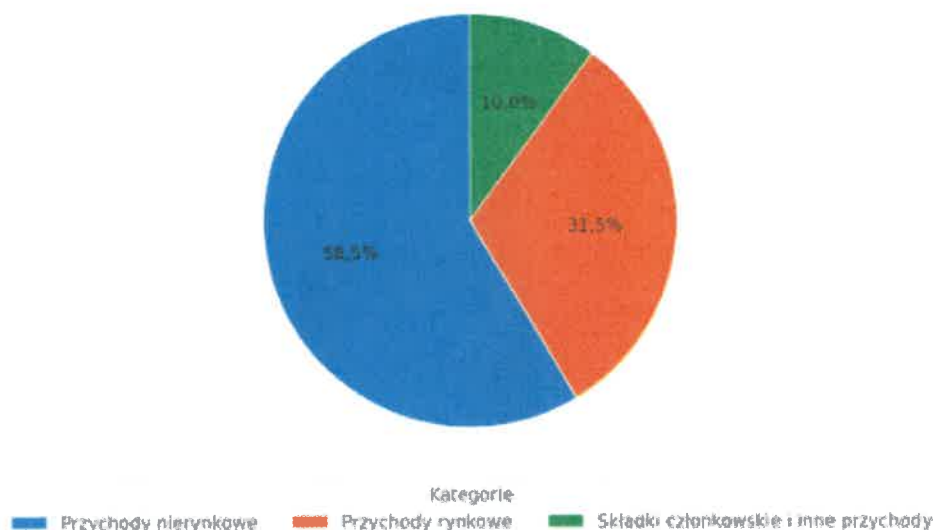
Wykres 4. Średnie przychody organizacji pozarządowych vs. mediana przychodów w latach 2014–2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W strukturze przychodów dominowały źródła nierynkowe (58,5%), w tym środki publiczne (40,6%), głównie od administracji samorządowej (18,2%), rządowej (10,9%) oraz z Unii Europejskiej i źródeł zagranicznych (12,2%). Źródła niepubliczne o charakterze nierynkowym stanowiły 17,2%, w tym darowizny i granty (16,1%), a zbiórki publiczne jedynie 1,1%. Przychody rynkowe odpowiadały za 31,5% środków, z czego 16,1% pochodziło z odpłatnej działalności statutowej, a 12,8% z działalności gospodarczej. Składki członkowskie i inne środki finansowe stanowiły 10% przychodów. Uzyskiwanie przychodów rynkowych zadeklarowało 33,6% organizacji, nierynkowych – 58,1%, a składek członkowskich – 65,8%.

Wykres 5. Źródła przychodów organizacji pozarządowych w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2022 r. 43,4% organizacji miało przychody do 10 tys. zł (wzrost o 7,3 punktu procentowego względem 2018 r.) Największy odsetek małych organizacji z dochodem poniżej 10 tys. zł wystąpił w województwie lubelskim, a stanowiły one 55% wszystkich podmiotów. Największy udział organizacji z przychodami 10–100 tys. zł odnotowano w województwie lubuskim (35,2%), a powyżej 100 tys. zł – w mazowieckim (35,3%). W skali kraju średnie roczne przychody wyniosły 420,4 tys. zł, a mediana 16,8 tys. zł. Największe zróżnicowanie miało miejsce w województwie mazowieckim (średnie przychody 947,6 tys. zł, mediana 25,4 tys. zł), szczególnie w regionie warszawskim stołecznym (średnie przychody 1 328,3 tys. zł) w porównaniu z mazowieckim regionalnym (średnie przychody 211,8 tys. zł).

W strukturze przychodów dominowały środki publiczne (40,9%), przekraczając połowę wartości w trzech województwach – najwyżej w opolskim (54,8%). Największy udział przychodów rynkowych odnotowano w podlaskim (36,7%), a najniższy w warmińsko-mazurskim (25,3%). Pozostałe przychody (darowizny, zbiórki, składki) stanowiły 27,9% – najwięcej w wielkopolskim (36,6%), najmniej w świętokrzyskim (16,9%).

W 2023 r. blisko połowa przychodów organizacji (44,0%) pochodziła ze środków publicznych. Największy udział miały one w przychodach ochotniczych straży pożarnych (75,4% przychodów), a następnie społecznych podmiotów wyznaniowych oraz typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych (odpowiednio 58,5% i 48,6% przychodów). Najmniejszy udział środków publicznych miały w swych przychodach kółka rolnicze i kółka łowieckie (odpowiednio 1,8% i 7% przychodów). W porównaniu z 2019 r. udział przychodów pochodzących ze środków publicznych zmniejszył się o 3,5 punktu procentowego. Odsetek ten zmniejszył się przede wszystkim wśród ochotniczych straży pożarnych (spadek o 7,5 punktu procentowego, z 82,9% w 2019 r.) oraz fundacji (spadek o 6 punktów procentowych, z 43,7%) a także wśród typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 3 punkty procentowe z 51,6%). Zwiększył się natomiast udział przychodów ze środków publicznych w organizacjach

samorządu gospodarczego i kółkach rolniczych oraz społecznych podmiotach wyznaniowych (odpowiednio o 3,6 punktu procentowego z 23,8% i 0,9 punktu procentowego z 57,6% w 2019 r.). Podobnie w porównaniu z 2021 r. udział przychodów, których źródłem były środki publiczne, zmniejszył się o 3,5 punktu procentowego (z 47,5%). Największy spadek zaobserwowano wśród fundacji – o 4,9 punktu procentowego (z 37,7%), natomiast największy wzrost miał miejsce w grupie ochotniczych straży pożarnych – o 6,1 punktu procentowego (z 75,4%). Blisko 1/3 przychodów ze środków publicznych stanowiły dotacje udzielane w trybie otwartego konkursu ofert (32,1%), szczególnie w przypadku kół gospodyń wiejskich (51,1%) oraz organizacji samorządu gospodarczego i kółek rolniczych (41,1%), a następnie stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych.

Publiczne środki zagraniczne, w tym fundusze europejskie, stanowiły 12,4% przychodów organizacji pozarządowych ze źródeł publicznych. Najwyższy udział tych środków odnotowano wśród kół łowieckich (23,4%) oraz fundacji (22,2% przychodów ze źródeł publicznych). W odniesieniu do lat 2019 i 2021 w strukturze przychodów organizacji ze źródeł publicznych zwiększył się szczególnie udział dotacji przyznanych według liczby odbiorców (np. uczniów, przedszkolaków, pacjentów, uczestników w Centrach Integracji Społecznej) – odpowiednio o 6,8 punktu procentowego (z 33,7% w 2019 r.) oraz 2,2 punktu procentowego (z 38,3% w 2021 r.). Zmniejszył się natomiast odsetek środków pochodzących z funduszy europejskich lub innych publicznych źródeł zagranicznych odpowiednio o 9,2 punktu procentowego (z 21,6% w 2019 r.) oraz o 5 punktów procentowych (z 17,4% w 2021 r.).

Odpłatną działalność pożytku publicznego prowadziło w 2023 r. 38% organizacji, a 14% angażowało się w działalność gospodarczą. Odsetek organizacji prowadzących działalność ekonomiczną pozostał na poziomie z 2021 roku, co oznacza stabilizację po okresie wzrostowym z lat 2015–2021. Warto zaznaczyć, że deklarowanie prowadzenia działalności nie jest tożsame z osiągnięciem z tego tytułu przychodów. Odsetek organizacji mających przychody z odpłatnej działalności pożytku publicznego rósł, a dane z 2023 r. potwierdzają ten trend. Natomiast odsetek podmiotów posiadających przychody z działalności gospodarczej pozostał na podobnym poziomie co w 2020 r. W rezultacie prowadzenia działalności gospodarczej w 2023 r. 49% organizacji wypracowało zysk, 18% poniosło stratę, a 33% nie osiągnęło ani zysku, ani straty. Bilans ten jest zbliżony do odnotowanego w 2020 roku.

6. Organizacje wobec wyzwań i kryzysów

Od roku 2019 organizacje pozarządowe musiały tak jak całe społeczeństwo mierzyć się z wieloma wyzwaniami i kryzysami, takimi jak pandemia COVID-19, skutki pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, kryzys uchodźczy na polskich granicach oraz katastrofy naturalne. Z jednej strony odczuwały konsekwencje tych wydarzeń, a z drugiej aktywnie angażowały się w łagodzenie ich skutków.

Szacuje się, że 42% organizacji włączało się w reagowanie na różnorodne sytuacje kryzysowe, najczęściej przez organizowanie zbiórek lub dystrybucję darów. Najwięcej organizacji – co czwarta (25%) – angażowało się w reakcję na pandemię COVID-19. Co piąta (20%) udzielała

pomocy w ramach kryzysu humanitarnego i uchodźczego, a 13% włączyło się w niesienie pomocy w odpowiedzi na katastrofy naturalne i kataklizmy pogodowe.

Wydarzeniem, które najgłębiej wpłynęło na funkcjonowanie organizacji pozarządowych była i wciąż pozostaje pandemia COVID-19. Jej długotrwałe skutki odczuło 70% organizacji, co wskazuje na znacznie szersze i bardziej powszechne oddziaływanie niż w przypadku wojny na Ukrainie. Dokładnie połowa organizacji dostrzega pewne pozytywne konsekwencje pandemii, takie jak wdrożenie zdalnego lub hybrydowego modelu pracy (praktykowanego nadal przez 32% organizacji) czy przyspieszenie cyfryzacji. Jednocześnie, wiele organizacji odczuwało długofalowe negatywne skutki pandemii: zmniejszenie liczby osób zaangażowanych w działania (30%), pogorszenie sytuacji finansowej (27%) oraz spadek liczby odbiorców działań (25%). Nieco ponad jedna czwarta organizacji odnotowała również zmniejszenie liczby wolontariuszy.

Według danych GUS w 2022 r. około 17 tys. stowarzyszeń i fundacji wspierało uchodźców z Ukrainy. Ponad połowa organizacji (54%) deklarowała, że odczuwa wpływ wojny na swoją bieżącą sytuację.

W latach 2022 i 2023 organizacje pozarządowe, podobnie jak całe społeczeństwo, musiały się mierzyć z bezprecedensowym wzrostem cen energii elektrycznej. W październiku 2022 r. rząd wprowadził rozwiązanie legislacyjne mające na celu ograniczenie ceny energii elektrycznej – ustawę z dnia 27 października 2022 r. o środkach nadzwyczajnych mających na celu ograniczenie wysokości cen energii elektrycznej oraz wsparciu niektórych odbiorców w 2023 roku oraz w 2024 roku (Dz. U. poz. 2243, z późn. zm.). W ustawie tej organizacje pozarządowe zostały zaliczone do grona odbiorców uprawnionych do ochrony w postaci utrzymania limitu maksymalnej ceny prądu na poziomie 785 zł/MWh. Zgodnie z ustawą z dnia 15 września 2022 r. o szczególnych rozwiązaniach w zakresie niektórych źródeł ciepła w związku z sytuacją na rynku paliw (Dz. U. z 2024 r. poz. 1509 oraz z 2025 r. poz. 290 i 759) na przedsiębiorstwa energetyczne został nałożony obowiązek stosowania cen za ciepło nie wyższych niż przyjęty limit. Dla ciepła dostarczanego do gospodarstw domowych i instytucji użyteczności publicznej średnia cena wytwarzania ciepła z rekompensatą nie mogła przekraczać określonych poziomów. Przedsiębiorstwa były uprawnione do otrzymania rekompensaty z tytułu stosowania niższych cen za ciepło niż wynikające z taryfy lub cennika. Podobnie jak przedsiębiorstwa organizacje również zostały objęte ochroną w postaci zamrożenia cen ogrzewania. Na mocy tej ustawy uzyskiwały one dodatkowe środki na ogrzewanie po złożeniu oświadczeń zgodnie z rozporządzeniem wydanym w tym zakresie przez Ministra Klimatu i Środowiska. Od 1 marca do 31 grudnia 2023 r. wprowadzono zasadę, że maksymalne ceny i stawki opłat za dostarczone ciepło nie mogły być wyższe niż stosowane w dniu 30 września 2022 r., z uwzględnieniem 40% wzrostu. Na przedsiębiorstwa energetyczne został nałożony obowiązek stosowania w rozliczeniach z określonymi w ustawie odbiorcami niższych cen i stawek opłat niż ustalone w taryfie lub w cenniku. Przedsiębiorstwom energetycznym przysługiwało wyrównanie wypłacane na ich wniosek. Warto zaznaczyć, że pomoc była również kontynuowana w okresie późniejszym na podstawie ustawy z dnia 12 września 2025 r.

o bonie ciepłowniczym oraz o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia wysokości cen energii elektrycznej (Dz. U. poz. 1302) oraz ustawy z dnia 18 grudnia 2025 r. o zmianie ustaw w celu usprawnienia mechanizmów wsparcia odbiorców energii elektrycznej i ciepła (Dz. U. z 2026 r. poz. 32). Także z tej pomocy skorzystały organizacje pozarządowe.

IV. WSPÓŁPRACA FINANSOWA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ INNYMI PODMIOTAMI DZIAŁAJĄCYMI W SFERZE POŻYTKU PUBLICZNEGO

Najczęstszą formą finansowej współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi jest zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych i przekazywanie dotacji na zasadach określonych w ustawie o pożytku. Ustawa przewiduje jednakże również inne możliwości finansowej współpracy administracji z sektorem pozarządowym, jak np. umowy partnerskie, inicjatywy lokalne, czy choćby przekazywanie organizacjom bezzwrotnych środków na podstawie umów międzynarodowych – dotyczy to przede wszystkim funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, których dystrybucją zajmują się organy administracji. Łącznie wymienić można sześć form współpracy finansowej administracji z sektorem pozarządowym:

- powierzenie wykonywania zadania publicznego wraz z udzieleniem dotacji na sfinansowanie jego realizacji (art. 5 ust. 4 pkt 1 ustawy o pożytku);
- wspieranie wykonywania zadania publicznego wraz z udzieleniem dotacji na częściowe dofinansowanie jego realizacji (art. 5 ust. 4 pkt 2 ustawy o pożytku);
- inicjatywy lokalne (art. 5 ust. 2 pkt 6 ustawy o pożytku);
- umowy partnerskie określone w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 28a ust. 1 tej ustawy), a także umowy o partnerstwie określone w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 oraz w art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027;
- partnerstwo publiczno-prywatne (art. 11 ust. 5 ustawy o pożytku);
- umowy międzynarodowe dotyczące niepodlegających zwrotowi środków ze źródeł zagranicznych (art. 11 ust. 5 ustawy o pożytku).

Ponadto należy wskazać, że zlecenie realizacji zadań publicznych i przekazywanie dotacji przez organy administracji publicznej na rzecz organizacji pozarządowych były w okresie sprawozdawczym regulowane również przez inne ustawy, np. ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2026 r. poz. 639), ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1673 oraz z 2026 r. poz. 160), ustawa z dnia z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu niepełnosprawnych (Dz. U. z 2025 r. poz. 913, 1301, 1665 i 1746 ora z 2026 r. poz. 26), ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – obecnie uchylona i zastąpiona ustawą z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia (Dz. U. poz. 620, 1746 i 1794 oraz z 2026 r. poz. 451 i 507), ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 1939). W każdym z powyższych

przypadków tryb zlecenia zadań publicznych jest zawsze ten sam – określony ustawą o pożytku. Środki publiczne mogą również trafiać do organizacji w formie zamówień publicznych.

W 2023 r. jednostki samorządu terytorialnego, zwane dalej „JST”, wszystkich szczebli przekazały 3,6 mld zł organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych w ramach trybów im dedykowanych, co stanowiło 0,94% całości wydatków jednostek samorządu terytorialnego. Kwota ta w latach 2019–2023 zwiększyła się o 0,9 mld zł (z 2,7 mld zł w 2019 r.). Natomiast udział środków przekazywanych przez samorząd organizacjom w ogólnej kwocie wydatków JST względem 2019 r. pozostał na zbliżonym poziomie (0,96% w 2019 r. i 0,94% w 2023 r.). Największą pulę środków przekazanych w 2023 r. organizacjom pozarządowym stanowiły środki z urzędów miast na prawach powiatów (49%), następnie z gmin (29,3%), a dużo niższy udział w tej kwocie miały wydatki urzędów marszałkowskich oraz starostw powiatowych, które były na tym samym poziomie (po 10,9%). Porównując wydatkowane przez JST środki na zlecenie realizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym z całością ich budżetów wyróżniają się również miasta na prawach powiatów. W 2023 r. przeznaczały one na ten cel 1,4% swych wydatków, w przypadku samorządów województwa było to 1,2%, w pozostałych powiatach 0,8%, a w gminach 0,6%.

Jednostki administracji samorządowej (urzędy marszałkowskie, starostwa powiatowe, urzędy gmin i miast) były w 2023 r. głównym partnerem współpracy dla organizacji pozarządowych. Z organami JST współpracowało 69,2% organizacji, a z ich jednostkami podległymi 50,3%. Z administracją rządową kooperowało 26,7% organizacji pozarządowych, a z jednostkami jej podległymi (np. PFRON, NIW-CRSO, ARiMR, Lasy Państwowe) – 26,6%. W ostatnich latach największą zmianę zaobserwowano w zakresie współpracy z jednostkami podległymi administracji rządowej – odsetek organizacji prowadzących taką współpracę w porównaniu z 2019 r. wzrósł o 7,9 p. proc. Zaobserwowano natomiast spadek wśród organizacji współpracujących z jednostkami podległymi administracji samorządowej – o 6,9 punktu procentowego między 2019 a 2023 r. Również kooperacja z jednostkami administracji samorządowej na przestrzeni tego okresu uległa zmniejszeniu o 3,8 punktu procentowego, a udział organizacji współpracujących z administracją rządową spadł o 1,8 punktu procentowego.

W 2023 r. 88,4% JST wskazało, że w oparciu o ustawę o pożytku przekazało do realizacji zadania organizacjom pozarządowym, w tym 85,7% tych zadań w ramach otwartych konkursów ofert. Dla porównania w 2019 r. i 2021 r. odsetki te były niższe i wyniosły odpowiednio 86,3% i 84% oraz 86,3% i 83,6%. W sumie w 2023 r. JST zawarły, w oparciu o ustawę o pożytku, 68,1 tys. umów na realizację zadań publicznych, z czego 82,9% w wyniku przeprowadzonych otwartych konkursów ofert.

Przeciętnie jeden urząd administracji samorządowej, który zlecał zadania organizacjom pozarządowym w oparciu o ustawę o pożytku, podpisał 27 umów na realizację zadań publicznych, przy czym w połowie urzędów nie było to więcej niż 8 umów. Wskaźniki te były

wyraźnie zróżnicowane ze względu na rodzaj JST. Szczególnie wysoką liczbę umów odnotowano wśród urzędów marszałkowskich (średnia – 750, mediana – 527), a następnie miast na prawach powiatów (średnia – 212, mediana – 137).

W porównaniu z 2019 r. liczba zawartych umów na realizację zadań publicznych zleconych w ramach trybów ustawy o pożytku spadła o 2,9 tys. Natomiast w porównaniu z 2021 r. liczba tego typu umów spadła o 15 tys. Pomimo tego spadku przeciętna liczba umów przypadająca na jedną JST w porównaniu z 2019 r. została na tym samym poziomie, tj. 27 umów, a w 2021 r. była mniejsza o 5 i wyniosła 22 umowy.

Badania porównawcze programów współpracy JST z organizacjami pozarządowymi i sprawozdań z realizacji tych programów, jakie zostały przeprowadzone na zlecenie NIW-CRSO wykazały, że w latach 2022 i 2023 sumaryczne kwoty faktycznie wydatkowane przez wszystkie poziomy samorządów na współpracę z organizacjami pozarządowymi przekraczały te zaplanowane, co wskazuje, że dla samorządów organizacje są atrakcyjnym i poszukiwanym partnerem.

W 2023 r. 34,5% organizacji pozarządowych zadeklarowało, że realizowało zadania przekazane przez administrację publiczną w trybie otwartych konkursów ofert lub na podstawie innych trybów. Odsetek ten zmniejszył się o 4,3 punktu procentowego w odniesieniu do 2019 r. Najwyższy odsetek podmiotów realizujących w 2023 r. zadania zlecone przez administrację publiczną wystąpił, podobnie jak w latach wcześniejszych, wśród stowarzyszeń sportowych (51,7%). Licznie takie zadania realizowały także koła łowieckie (39,9%), natomiast rzadko podmioty samorządu gospodarczego i kółek rolniczych (10,8%).

Udział podmiotów, które wykonywały w 2023 r. zadania publiczne, był zróżnicowany w zależności od głównej dziedziny działalności organizacji pozarządowych. Podobnie jak w poprzednich latach, największe zaangażowanie w realizację zadań zleconych przez administrację publiczną wystąpiło wśród jednostek zajmujących się sportem, turystyką, rekreacją lub hobby (43,3%), a następnie pomocą społeczną i humanitarną (38,3%), aczkolwiek w porównaniu z 2019 r. w tych obszarach odnotowano największe spadki – odpowiednio o 11 punktów procentowych (z 54,3%) oraz 10,4 punktu procentowego (z 48,7%). Z drugiej strony relatywnie rzadko realizowały zadania publiczne organizacje działające na rzecz spraw zawodowych, pracowniczych, branżowych (7,9%). Natomiast w porównaniu z 2021 r., największy wzrost zaobserwowano w obszarze rozwoju lokalnego w wymiarze społecznym i ekonomicznym oraz rynku pracy i aktywizacji zawodowej – odpowiednio o 4,8 punktu procentowego (z 24,8%) oraz 3,9 punktu procentowego (z 37,2%).

W strukturze wydatków przekazywanych organizacjom przez samorządy na poszczególne dziedziny sfery zadań publicznych w 2022 r. zdecydowanie przeważały wydatki na pomoc społeczną i pomoc rodzinom w trudnej sytuacji. Wśród zadań, na które samorządy przeznaczały najwięcej pieniędzy były:

- pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób (30% wszystkich środków przeznaczonych w skali kraju na finansowanie organizacji pozarządowych);
- wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej (20% środków);
- nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie (23% środków).

Łącznie na te trzy sfery rozdysponowano ponad 70% wszystkich środków przekazywanych organizacjom pozarządowym.

Przeciętna kwota uzyskana z funduszy europejskich w 2023 r. była dwukrotnie niższa niż w 2020 r., co może wynikać z zakończenia perspektywy finansowej Unii Europejskiej w 2020 r. Natomiast przeciętna kwota otrzymana od zagranicznych organizacji pozarządowych znacząco wzrosła w porównaniu z 2020 r. i latami wcześniejszymi, co można wytłumaczyć zwiększonym finansowaniem związanym z kryzysem uchodźczym w Polsce. Duże wahania przeciętnych kwot zaobserwowano również w przypadku zagranicznych źródeł publicznych spoza Unii Europejskiej. Przeciętne kwoty pochodzące ze źródeł rządowych systematycznie malały w latach 2014–2020, a w 2023 r. zanotowały wzrost. Z kolei przeciętne kwoty ze źródeł samorządowych stale rosły od 2014 r., co stopniowo zmniejsza różnicę między dotacjami rządowymi i samorządowymi.

Zmniejszenie się udziału środków publicznych stało się wynikiem kilku doświadczeń, które organizacje pozarządowe zdobyły w ostatnich latach. Jednym z nich była pandemia COVID-19, ograniczająca możliwości działania, a zarazem pozyskiwania finansowania przez wiele organizacji. Ponadto napływ migrantów z Ukrainy po rozpoczęciu wojny w 2022 r. oraz duży ciężar finansowego wsparcia Ukrainy ponoszony przez administrację rządową w pewnym sensie postawił organizacje przed koniecznością intensywniejszego zabiegania o wsparcie finansowe ze strony obywateli i firm, a nie państwa. Te doświadczenia, zmuszające wiele organizacji do poszukiwania alternatywnych źródeł finansowania, przełożyły się na wzrost udziału darowizn od osób fizycznych i firm. Trend ten należy uznać za pozytywny, gdyż stosunkowo duży udział środków od obywateli w budżetach organizacji jest charakterystyczny dla państw rozwiniętych i stabilnych społeczeństw obywatelskich.

V. WSPÓŁPRACA POZAFINANSOWA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ INNYMI PODMIOTAMI DZIAŁAJĄCYMI W SFERZE POŻYTKU PUBLICZNEGO

Głównym i najczęstszym partnerem do współpracy dla podmiotów pozarządowych są od lat JST (urzędy marszałkowskie, starostwa powiatowe, urzędy gmin i miast), z którymi współpracowało 69,2% organizacji. Dla porównania z administracją rządową współpracę podejmowało 26,7% organizacji pozarządowych.

Zdecydowana większość jednostek samorządu terytorialnego zadeklarowała, że w 2023 r. stosowała przynajmniej jeden rodzaj wsparcia pozafinansowego (83,8%). Dla porównania w 2019 r. odsetek ten wyniósł 84,8%. W przypadku urzędów marszałkowskich i miast na prawach powiatu wszystkie jednostki zadeklarowały wspieranie organizacji pozarządowych. Nieco mniejsze zaangażowanie wystąpiło na poziomie powiatowym (86,6%) oraz wśród gmin z wyłączeniem miast na prawach powiatu (82,8%). Najczęściej udzielano organizacjom nieruchomości lub lokal (75,4% JST, które udzielały wsparcia). W dalszej kolejności udostępniano przestrzeń wspólną (69,8%), udzielano pomocy merytorycznej (63,5%) lub udostępniano sprzęt, urządzenia, pojazdy potrzebne do wykonywania przez organizację działalności statutowej (58,0%). JST natomiast rzadko prowadziły centra wsparcia dla organizacji pozarządowych (6,9%). W porównaniu z 2019 r. w największym stopniu zwiększył się odsetek JST, które udostępniały przestrzeń wspólną – o 3,9 punktu procentowego (z 65,9%). Natomiast największy spadek odnotowano wśród JST udzielających pomocy merytorycznej, np. szkoleń czy doradztwa – o 3,5 punktu procentowego (z 67,0%).

Organizacje współpracujące z administracją samorządową poproszone zostały w 2023 r. przez GUS o ocenę swoich relacji z urzędem, z którym współpraca była dla nich najważniejsza z punktu widzenia realizacji zadań statutowych. Oceny dokonywano w oparciu o 5-stopniową skalę: od 1 (bardzo dobrze) do 4 (bardzo źle) oraz 5 brak wiedzy odnośnie współpracy z urzędem. Zdecydowana większość organizacji współpracujących z administracją samorządową oceniła swoje relacje z kluczowym dla siebie urzędem jako pozytywne (93,5%), w tym 41,9% jako bardzo dobre. Przeciętna ogólna ocena stosunków z administracją samorządową była relatywnie wysoka. W 2019 r. poziom satysfakcji współpracy z urzędami administracji samorządowej na poziomie raczej dobrym i bardzo dobrym był na zbliżonym poziomie – 93,7%. Natomiast w 2021 r. poziom satysfakcji kształtował się na poziomie 94,6%. Ogólna ocena współpracy z urzędem administracji samorządowej była nieznacznie wyższa w przypadku organizacji, które jako kluczowego partnera wskazały urząd marszałkowski (96,5% oceniało bardzo dobrze lub raczej dobrze). W przypadku podmiotów, dla których najważniejsza była współpraca ze starostwem powiatowym, urzędem gminy lub urzędem miasta odsetki te wyniosły odpowiednio 95,4% oraz 93,0%. Najwyższy poziom zadowolenia ze współpracy z urzędami administracji samorządowej wystąpił wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (96,2% oceniało bardzo dobrze lub raczej dobrze) oraz kół łowieckich (96,1%). Wysoki poziom ogólnej oceny współpracy z urzędami administracji samorządowej

odnotowano wśród podmiotów działających w zakresie ochrony zdrowia (97,2% oceniało bardzo dobrze lub raczej dobrze), łowiectwa (96,9%) a następnie zajmujących się rynkiem pracy i aktywizacją zawodową (96,2%).

W 2023 r. wśród organizacji pozarządowych współpracujących z innymi podmiotami dla 40,2% podmiotów współpraca ta była potwierdzona pisemnym porozumieniem lub umową. Taka sformalizowana współpraca najczęściej występowała w przypadku współdziałania z instytucjami publicznymi (39,9%), a najrzadziej przy współpracy wewnątrzsektorowej (16,3%). Najwyższy poziom formalizacji współpracy odnotowano wśród stowarzyszeń sportowych (52,4%), a następnie wśród fundacji (41,5%). Sformalizowany charakter współpracy dotyczył ponad połowy przedsiębiorstw społecznych (52,7%) i niemal połowy organizacji pożytku publicznego (48,7%). Współpraca jedynie co piątej organizacji samorządu gospodarczego oraz kółek rolniczych była potwierdzona w formie dokumentu (20,7%).

W 2023 r. 79,3% organizacji pozarządowych deklaroowało podejmowanie współpracy z administracją publiczną. W stosunku do 2021 r. odsetek ten zwiększył się o 1,8 punktu procentowego, natomiast w porównaniu z 2019 r. odsetek ten obniżył się o 2 punkty procentowe. Podmioty sektora publicznego były przez cały okres 2019–2023 niezmiennie najczęściej wskazywaną kategorią głównych partnerów kooperujących z organizacjami. Współpracę z instytucjami administracji publicznej najczęściej podejmowały ochotnicze straże pożarne (94,9%), przedsiębiorstwa społeczne (94,5%), koła gospodyń wiejskich (93,0%) oraz koła łowieckie (89,6%). Natomiast najrzadziej taką współpracę nawiązywały fundacje (59,9%) oraz samorząd gospodarczy i kółka rolnicze (63,9%).

Blisko połowa podmiotów pozarządowych kooperujących z administracją publiczną wskazała jako kluczowe pozafinansowe korzyści wynikające z tej współpracy (49,1%). Wymieniano wśród nich integrację środowiska lokalnego oraz poszerzanie sieci kontaktów, a także korzystanie z wiedzy i doświadczenia partnera współpracy.

Najważniejszymi dokumentami określającymi i kształtującymi wzajemne relacje organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi są roczne lub wieloletnie programy współpracy. Art. 5a ustawy o pożytku przewiduje, że zadaniem organów stanowiących JST (rady gminy, rady powiatu i sejmiku wojewódzkiego) jest uchwalanie rocznych lub wieloletnich programów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Program współpracy powinien zakładać różnorodne formy tej współpracy zgodnie z wyszczególnieniem podanym w art. 5 ust. 2 ustawy. Poza zlecaniem zadań publicznych wymienione tam są wzajemne informowanie się o podejmowanych działaniach, konsultacje, tworzenie zespołów doradczych i inicjatywnych, umowy o wykonanie inicjatywy obywatelskiej czy też umowy partnerskie. Ustawa o pożytku w art. 5a ust. 4 i 5 określa również główne elementy programu, którego powstanie powinno być efektem współdziałania dwóch podmiotów: właściwej JST oraz organizacji pozarządowych działających na jej obszarze. Ponadto art. 5b ustawy nakłada obowiązek przyjmowania rocznych lub wieloletnich, ale nie dłuższych niż 5 lat, programów współpracy z organizacjami pozarządowymi również na ministrów i wojewodów.

W latach 2022 i 2023 roczne lub wieloletnie programy współpracy obowiązywały w 82% organów administracji centralnej, we wszystkich urzędach wojewódzkich oraz we wszystkich urzędach marszałkowskich. W przypadku administracji centralnej – poza jednym przypadkiem programu jednorocznego – były to programy wieloletnie. W przypadku urzędów wojewódzkich w pięciu z nich obowiązywały programy jednoroczne, a w jedenastu wieloletnie. W urzędach marszałkowskich obowiązywało 10 programów jednorocznych i 6 wieloletnich.

W 2022 r. większość gmin posiadała program współpracy (94,7%). Dla porównania w 2020 r. odsetek ten był na zbliżonym poziomie i wyniósł 94,6%. Najczęściej był to roczny program współpracy (89,1%), rzadziej wieloletni (13,2%). Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi posiadało 95,5% miast na prawach powiatu i 89,4% pozostałych miast i gmin. W przypadku wieloletniego programu współpracy odsetki te wyniosły odpowiednio 27,3% i 13,2%.

Zgodnie z deklaracjami JST większość z nich posiadała w 2023 r. w swoich strukturach osobę lub komórkę organizacyjną, której zadaniem była współpraca z organizacjami pozarządowymi (94,6%), z czego w 16,4% było to główne zadanie tej osoby lub komórki, a w 78,2% dodatkowe. W porównaniu z 2019 r. odsetek JST posiadających w swoich strukturach osobę lub komórkę organizacyjną, której zadaniem była współpraca z organizacjami, wzrósł o 2,6 punktu procentowego (z 92,0%), natomiast względem 2021 r. wzrósł o 0,4 punktu procentowego (z 94,2%). Wyznaczoną osobę lub komórkę do współpracy z organizacjami pozarządowymi posiadały w 2023 r. wszystkie samorządy wojewódzkie i miasta na prawach powiatu. W tych jednostkach samorządowych również najczęściej posiadano osobę lub komórkę do wspierania rozwoju gospodarki społecznej – 56,3% województw oraz 47,0% miast na prawach powiatu. Na poziomie gmin samorządy zatrudniające wyznaczoną osobę zajmującą się współpracą z organizacjami pozarządowymi stanowią większość we wszystkich województwach. Najniższy odsetek samorządów bez takich osób miał miejsce w województwie dolnośląskim, ale i tutaj udział jednostek mających pracownika ds. współpracy z organizacjami przekroczył połowę.

Konsultowanie założeń projektów legislacyjnych, projektów ustaw lub rozporządzeń było praktyką stosowaną przez wszystkie organy administracji centralnej. Realizowane było ono zazwyczaj w formie korespondencji elektronicznej lub tradycyjnej. Formę angażowania w konsultacje powoływanych zespołów lub grup roboczych, czy też organizowania otwartych spotkań konsultacyjnych stosowano w czterech ministerstwach. W 2022 r. konsultacje społeczne przeprowadzono w 1955 gminach. W zdecydowanej większości gmin, w których odbyły się konsultacje społeczne (1703), zasady ich przeprowadzania regulował akt prawa miejscowego przyjęty przez radę gminy. Spośród wykorzystywanych form konsultacji społecznych, zgłaszanie uwag i opinii najczęściej było realizowane w siedzibie urzędu – 1765 przeprowadzonych konsultacji, w formie elektronicznej (e-mail lub strona internetowa) – 1682 i pocztą tradycyjną – 1375 razy. Najrzadziej wykorzystano przeprowadzanie sondaży wśród mieszkańców – dotyczyło to 208 przeprowadzonych konsultacji.

W 2022 r. budżet obywatelski posiadało 12,9% wszystkich gmin w Polsce, z tego: 34,4% gmin miejskich, 20,3% miast na prawach powiatu, 7,2% gmin wiejskich i 38,1% gmin miejsko-wiejskich. Według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w 2022 r. w 1501 gminach (w 2021 r. było 1498 gmin, a w 2020 r. – 1527) po podjęciu decyzji przez radę gminy o realizacji funduszu sołectkiego zaplanowano wydatki w jego ramach.

W 2023 r. udział podmiotów deklarujących bariery we współpracy z innymi podmiotami wyniósł: 24,6% – w przypadku organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym, 23,5% – przy współpracy z administracją publiczną oraz 21,4% – wśród podmiotów podejmujących współpracę wewnątrzsektorową. Na tle ogółu badanych organizacji zdecydowanie częściej występowanie barier współpracy sygnalizowały przedsiębiorstwa społeczne, wśród których połowa zgłaszała przynajmniej jeden problem. Porównując dane z 2023 r. i 2019 r. odnotować należy spadek występowania barier we współpracy z każdym rodzajem partnera: we współpracy wewnątrzsektorowej – o 2,1 punktu procentowego (z 23,5% w 2019 r.), z administracją publiczną – o 1,5 punktu procentowego (z 25,0% w 2019 r.), z przedsiębiorstwami – o 1,3 punktu procentowego (z 25,9% w 2019 r.). Poza wspomnianymi już przedsiębiorstwami społecznymi, na problemy we współpracy z administracją publiczną zwracały uwagę przede wszystkim fundacje (33,4%). Najniższy odsetek zgłaszających zastrzeżenia w tym zakresie odnotowano wśród kół gospodyń wiejskich (12,7%). Najwyższy odsetek organizacji zgłaszających występowanie istotnych barier we współpracy z sektorem komercyjnym odnotowano wśród fundacji (28,1%), natomiast najmniej zastrzeżeń do współpracy z przedsiębiorstwami miały społeczne podmioty wyznaniowe (16,0%).

Wśród barier wskazywanych przez organizacje pozarządowe w 2023 r. najistotniejszym problemem był brak wiedzy ze strony partnera o możliwościach w zakresie współpracy, zgłoszony przez 16,5% organizacji podejmujących współpracę z innymi podmiotami. Bariera ta była szczególnie odczuwalna przy współpracy z przedsiębiorstwami (17,4%). Często zwracano także uwagę na brak relacji partnerskich, instrumentalne traktowanie (12,1%) oraz złe, niejasne przepisy i procedury prawne (11,2%) – deklarowane zwłaszcza w odniesieniu do współpracy z podmiotami publicznymi (odpowiednio 10,6% i 10,5%). Konflikt interesów stanowił barierę dla 6,4% jednostek podejmujących współpracę i odnosił się głównie do kooperacji z innymi organizacjami pozarządowymi (5,9%). Istotną barierą przy współpracy wewnątrzsektorowej było również ryzyko przejęcia zasobów – ludzi, kapitału bądź wiedzy (4,1%).

VI. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

1 stycznia 2004 r. wprowadzono do polskiego systemu podatkowego możliwość przekazania przez podatnika podatku dochodowego od osób fizycznych 1% należnego podatku na rzecz OPP. Począwszy od rozliczenia za 2016 r., również podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych, który od organu rentowego otrzymał roczne obliczenie podatku PIT-40A, zyskał możliwość przekazania 1% należnego podatku przez złożenie do właściwego urzędu skarbowego *Oświadczenia o przekazaniu 1% podatku organizacji pożytku publicznego (PIT-OP)*.

Począwszy od roku 2023 (w rozliczeniu PIT za rok podatkowy 2022), na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1265, 1964 i 2180), podatnicy uzyskali możliwość przekazywania podatku na rzecz OPP w wymiarze zwiększonym do poziomu 1,5%. Wspomniane przepisy podatkowe weszły w życie 1 lipca 2022 r. i po raz pierwszy miały zastosowanie w 2023 r., tj. w rocznym rozliczeniu podatku PIT za 2022 r. Przekazanie części podatku PIT na rzecz OPP odbywa się na podstawie wniosku podatnika. Wniosek ten jest integralną częścią zeznania obowiązującego w podatku PIT lub oświadczenia PIT-OP.

W 2022 r. przychody OPP z tytułu 1% podatku należnego za 2021 r. wyniosły łącznie ponad 1 114 mln zł. Środki pochodziły od 15,9 mln podatników. W 2023 r. OPP otrzymały tytułem 1,5% należnego podatku wynikającego z rozliczenia podatku za 2022 r. środki w wysokości 1 530 mln zł. Środki pochodziły od 12,7 mln podatników.

W 2022 r. beneficjentami mechanizmu 1% było 8 945 OPP. W 2023 r. środki z 1,5% należnego podatku z rozliczenia za 2022 r. otrzymało 9 009 OPP. Najważniejsze dane statystyczne dotyczące OPP przedstawiają się następująco:

- przeciętna kwota otrzymana przez OPP w 2023 r. wyniosła 169,9 tys. zł (w 2022 r. – 124,6 tys. zł);
- 50% OPP otrzymało w 2023 r. kwotę powyżej 8 128,60 zł (w 2022 r. – powyżej 6 002,94 zł);
- pierwszych 10 organizacji, które otrzymały najwyższe kwoty w 2022 r. otrzymało 471,4 mln zł (1%), co stanowiło 42% łącznej kwoty przekazanej OPP, a w 2023 r. – 674,6 mln zł (1,5%), co stanowiło 44% łącznej kwoty przekazanej OPP.

Tabela 2. Dane dotyczące 1% lub 1,5% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanego na rzecz organizacji pożytku publicznego (OPP) na podstawie rozliczenia za lata 2016–2022

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały środki z 1% lub 1,5% PIT (rozliczenie za 2022 r.)	8238	8682	8869	8743	8694	8945	9009

Łączna kwota środków przekazanych na rzecz OPP	660,2 mln zł	761,3 mln zł	874,4 mln zł	907 mln zł	972,7 mln zł	1 114 mln zł	1530 mln zł
Liczba podatników, którzy złożyli wnioski o przekazanie 1% PIT	13,6 mln	14,1 mln	14,5 mln	14,8 mln	15,3 mln	15,9 mln	12,7 mln
Średnia kwota przekazana przez podatnika	49 zł	53 zł	60 zł	61 zł	63 zł	70 zł	121 zł
Średnia kwota otrzymana przez OPP	80,1 tys. zł	87,7 tys. zł	98,6 tys. zł	103,7 tys. zł	111,9 tys. zł	125 tys. zł	170 tys. zł
Odsetek wszystkich przekazanych środków z 1% podatku otrzymany przez 50 największych organizacji	59,6%	59,8%	59,5%	60,9%	61,4%	63%	63%

Źródło: opracowanie własne na podstawie corocznych informacji Ministerstwa Finansów dotyczącej kwot 1% i 1,5% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego

Tabela 3. Lista 50 pierwszych organizacji pożytku publicznego pod względem wysokości otrzymanych środków z 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych w roku 2023 z rozliczenia podatku za 2022 r.

Wykaz organizacji pożytku publicznego, które w 2023 r. otrzymały 1,5% należnego podatku za 2022 r. (stan na dzień 15 września 2023 r.)			
L.p.	Numer KRS	Nazwa organizacji pożytku publicznego	Kwota w zł
1.	0000037904	FUNDACJA DZIECIOM "ZDAŹYĆ Z POMOCĄ"	288 652 814,63
2.	0000396361	FUNDACJA SIEPOMAGA	93 558 918,56
3.	0000270809	AVALON – BEZPOŚREDNIA POMOC NIEPEŁNOSPRAWNYM	79 797 245,39
4.	0000186434	FUNDACJA POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM "SŁONECZKO"	65 956 778,32
5.	0000387207	FUNDACJA "SERCA DLA MALUSZKA"	50 015 584,63
6.	0000030897	FUNDACJA WIELKA ORKIESTRA ŚWIĄTECZNEJ POMOCY	25 984 576,13
7.	0000270261	FUNDACJA STUDENCKA "MŁODZI – MŁODYM"	19 811 711,69
8.	0000382243	FUNDACJA POMOCY DZIECIOM I OSOBOM CHORYM "KAWAŁEK NIEBA"	18 742 631,14
9.	0000285433	FUNDACJA DZIECIOM "POMAGAJ"	16 253 302,82
10.	0000266644	FUNDACJA SERCE DZIECKA	15 860 801,86
11.	0000338878	DOBRO POWRACA – FUNDACJA NA RZECZ CHORYCH NA STWARDNIENIE ROZSIANE I INNE CHOROBY PRZEWLEKŁE	14 592 777,94
12.	0000564708	FUNDACJA SENSORIA	13 245 771,12
13.	0000127075	FUNDACJA JIM	12 563 580,90
14.	0000308316	FUNDACJA "ŻŁOTOWIANKA"	12 188 163,64
15.	0000050135	DOLNOŚLĄSKA FUNDACJA ROZWOJU OCHRONY ZDROWIA	11 118 503,27
16.	0000116212	ZWIĄZEK OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	11 041 719,63
17.	0000069730	OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY ZWIERZĄT OTOZ "ANIMALS"	10 785 014,16
18.	0000086210	FUNDACJA "NA RATUNEK DZIECIOM Z CHOROBAJĄ NOWOTWOROWĄ"	10 636 956,14
19.	0000154454	TOWARZYSTWO OPIEKI NAD ZWIERZĘTAMI W POLSCE	10 328 193,00
20.	0000338389	FUNDACJA SEDEKA	10 204 364,50
21.	0000014124	FUNDACJA TVN	8 886 957,12
22.	0000024181	FUNDACJA DR CLOWN	8 434 977,17

23.	0000151511	"FUNDACJA DZIECIOM Z UPOŚLEDZENIEM UMYSŁOWYM - AGNIESZKA"	8 402 821,06
24.	0000241411	STOWARZYSZENIE NA RZECZ DZIECI ZE ZŁOŻONĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ "POTRAFIĘ WIĘCEJ"	8 174 063,32
25.	0000272272	"FUNDACJA VOTUM"	7 546 122,13
26.	0000248546	FUNDACJA ISKIERKA	6 850 970,24
27.	0000136833	POLSKA AKCJA HUMANITARNA	6 781 335,48
28.	0000135921	FUNDACJA POLSAT	6 661 517,11
29.	0000097123	FUNDACJA WARSZAWSKIE HOSPICJUM DLA DZIECI	6 415 191,39
30.	0000083356	POLSKIE TOWARZYSTWO STWARDNIENIA ROZSIANEGO	6 182 087,54
31.	0000064892	POLSKIE TOWARZYSTWO WALKI Z MUKOWISCYDOZĄ	6 093 903,16
32.	0000645982	DOLNOŚLĄSKI INSPEKTORAT OCHRONY ZWIERZĄT	6 087 181,29
33.	0000321541	FUNDACJA NA RZECZ POMOCY DZIECIOM NIEPEŁNOSPRAWNYM "NOWA NADZIEJA" Z SIEDZIBĄ W KALISZU	5 797 512,04
34.	0000313847	OŚRODEK REHABILITACJI ZWIERZĄT CHRONIONYCH	5 779 131,58
35.	0000174486	FUNDACJA ANNY DYMNEJ MIMO WSZYSTKO	5 602 715,93
36.	0000056901	STOWARZYSZENIE "SOS WIOSKI DZIECIĘCE W POLSCE"	5 529 287,55
37.	0000435915	INSTYTUT WSPARCIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH	5 485 964,71
38.	0000346990	FUNDACJA MADEO	5 364 184,30
39.	0000004522	LUBELSKIE HOSPICJUM DLA DZIECI IM. MAŁEGO KSIĘCIA	5 163 318,89
40.	0000358654	ALIVIA - FUNDACJA ONKOLOGICZNA	4 983 538,78
41.	0000097900	MATIO FUNDACJA POMOCY RODZINOM I CHORYM NA MUKOWISCYDOZĘ	4 962 749,25
42.	0000198645	CARITAS POLSKA	4 908 862,33
43.	0000163346	FUNDACJA DLA DZIECI Z CUKRZYCĄ	4 720 597,61
44.	0000231110	"PUCKIE HOSPICJUM P.W. ŚW. OJCA PIO"	4 601 272,08
45.	0000030706	FUNDACJA RATOWNICTWA TATRZAŃSKIEGO TOPR	4 336 520,21
46.	0000070098	STOWARZYSZENIE NA TAK	4 311 074,11
47.	0000044704	KRAKOWSKIE TOWARZYSTWO OPIEKI NAD ZWIERZĘTAMI	4 242 585,36
48.	0000303590	FUNDACJA "POTRAFIĘ POMÓC" NA RZECZ DZIECI NIEPEŁNOSPRAWNYCH Z WADAMI ROZWOJOWYMI	4 235 849,94
49.	0000109866	FUNDACJA GAJUSZ	3 941 345,48
50.	0000414091	FUNDACJA ONKOLOGICZNA RAKIETY	3 838 838,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji Ministerstwa Finansów dotyczącej kwot 1,5 % należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego

Zgodnie z art. 27a ustawy o pożytku Dyrektor NIW-CRSO prowadzi w formie elektronicznej wykaz organizacji mających status OPP. Wykaz tworzony jest na podstawie danych z Krajowego Rejestru Sądowego na dzień 30 listopada danego roku podatkowego i jest publikowany przez NIW-CRSO do 15 grudnia na stronie internetowej. W wykazie organizacji pożytku publicznego uprawnionych do otrzymania 1% (od 2023 r. 1,5%) podatku dochodowego od osób fizycznych za dany rok podatkowy w roku następnym są uwzględniane OPP, które w terminie spełniły obowiązek sprawozdawczy i w stosunku do których nie została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego informacja o otwarciu likwidacji lub ogłoszenia upadłości. Raz w miesiącu na podstawie danych z Ministerstwa Sprawiedliwości Dyrektor NIW-CRSO aktualizuje wykaz. Usuwane są z niego organizacje, które zostały postawione w stan likwidacji albo upadłości, utraciły status OPP albo zostały wykreślone z Krajowego Rejestru Sądowego, a są dopisywane organizacje, które wykażą, że niezamieszczenie w terminie zatwierdzonego sprawozdania finansowego i sprawozdania merytorycznego ze swojej działalności nastąpiło bez ich winy albo z przyczyn od nich niezależnych.

Tabela 4. Liczba organizacji pożytku publicznego w wykazie prowadzonym przez Dyrektora NIW-CRSO w latach 2016–2023

Lp.	Wykaz za rok	Stan na	Liczba organizacji w wykazie	Zaktualizowany	Liczba organizacji w wykazie
1	2016	6 listopada 2016 r.	8508	4 grudnia 2017 r.	8504
2	2017	30 listopada 2017 r.	8866	14 grudnia 2018 r.	8839
3	2018	30 listopada 2018 r.	8857	6 grudnia 2019 r.	8915
4	2019	30 listopada 2019 r.	8798	9 grudnia 2020 r.	8827
5	2020	30 listopada 2020 r.	8736	8 grudnia 2021 r.	8833
6	2021	30 listopada 2021 r.	9104	8 grudnia 2022 r.	9062
7	2022	30 listopada 2022 r.	9197	8 grudnia 2023 r.	9142
8	2023	30 listopada 2023 r.	9274	7 listopada 2024 r.	9186

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej NIW-CRSO.

Podatnicy we wniosku mogą wskazać cel szczegółowy sposobu wydatkowania przekazanych środków w ramach 1,5% PIT. Jedynie część podatników korzysta z możliwości wskazania takiego szczegółowego celu odpisu. W 2023 r., podobnie jak miało to miejsce w latach ubiegłych, 67,2% OPP sprawozdało, że podatnicy, od których trafiły do nich środki nie wskazali konkretnego celu wydatkowania 1,5% PIT. Zaobserwowano silne zróżnicowanie organizacji pozarządowych, pod względem wysokości kwoty otrzymanej z 1,5% PIT. W grupie podmiotów, które w 2023 r. uzyskały ponad 1 mln zł przychodów z 1,5% PIT odsetek organizacji, którym podatnicy wskazywali cele szczegółowe był ponad 6 razy wyższy niż w OPP, które pozyskały w ramach 1,5% PIT mniej niż 1 tys. zł (odpowiednio 76,6% i 11,5%).

Przywileje prawno-podatkowe wykorzystało 42,1% OPP, częściej wybierane były zwolnienia podatkowe (33,9%) niż zwolnienia od opłat (8,1%). Odsetek OPP korzystających z przywilejów podatkowych różnił się w zależności od wysokości przychodów z tytułu 1,5% PIT – wśród organizacji o najniższych wpływach (do 1 tys. zł) był blisko trzy razy niższy niż w przypadku OPP o wpływach przekraczających 1 mln zł (odpowiednio 25,5% i 71,3%). Najczęściej wykorzystywanym przywilejem podatkowym było zwolnienie z podatku dochodowego od osób prawnych, które uwzględnia dochody przeznaczone na cele statutowe – skorzystało z niego 16,8% ogółu OPP. Ze zwolnień z podatku od nieruchomości skorzystało 16,3%, prawie połowę mniej (8,7%) wybrało zwolnienia z podatku od towarów i usług. Pozostałe typy przywilejów podatkowych były wykorzystywane przez OPP stosunkowo rzadko.

Przewodniczący Komitetu, zgodnie z brzmieniem art. 28 ustawy o pożytku, jest organem właściwym w zakresie nadzoru i kontroli nad OPP. Zakres przedmiotowy nadzoru i kontroli obejmuje uprawnienia, obowiązki i wymogi wynikające z przepisów ustawy o pożytku. Do kompetencji Przewodniczącego Komitetu należy możliwość powierzenia przeprowadzenia kontroli, w szczególności – wojewodom.

W „Programie kontroli na lata 2022–2023” zatwierdzonym przez Przewodniczącego Komitetu, ujęto kontrole OPP w zakresie prawidłowości gromadzenia i wydatkowania środków pochodzących z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych w OPP, w tym:

- przestrzeganie obowiązku wykorzystania środków pochodzących z mechanizmu 1% wyłącznie na prowadzenie działalności pożytku publicznego;
- przestrzeganie przepisów ustawy o pożytku w zakresie prowadzenia działalności nieodpłatnej i odpłatnej pożytku publicznego;
- przestrzeganie przez OPP (uwzględnione lub nieuwzględnione w wykazie) ograniczeń określonych w art. 27aa ustawy o pożytku, w zakresie wzywania do przekazania lub przekazywania środków finansowych pochodzących z mechanizmu 1%;
- rzetelne i terminowe sporządzanie rocznego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego zgodnie z przepisami ustawy o pożytku oraz rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu z dnia 24 października 2018 r. w sprawie wzorów rocznego sprawozdania merytorycznego oraz rocznego uproszczonego sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego (art. 23 ust. 1, 1a, 6d i 6e ustawy o pożytku);
- rzetelne i terminowe sporządzanie rocznego sprawozdania finansowego na zasadach określonych w przepisach o rachunkowości (art. 23 ust. 2 ustawy o pożytku);
- terminowe zamieszczanie zatwierdzonego sprawozdania finansowego oraz sprawozdania merytorycznego z działalności organizacji pożytku publicznego na stronie podmiotowej NIW-CRSO w BIP (art. 23 ust. 2c, 2d, 6, 6b i 6c ustawy o pożytku);
- podawanie do publicznej wiadomości zatwierdzonego sprawozdania finansowego oraz sprawozdania merytorycznego z działalności OPP, w tym przez zamieszczenie na własnej stronie internetowej (art. 23 ust. 2a ustawy o pożytku).

Kontrole OPP obejmowały działalność w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 r. łącznie wykonano 90 z 91 kontroli:

- 1) 5 kontroli przeprowadzonych przez pracowników Wydziału Procedur Kontrolnych w Departamencie Społeczeństwa Obywatelskiego KPRM;
- 2) 5 kontroli przeprowadzonych przez pracowników NIW-CRSO;
- 3) 80 kontroli przeprowadzonych przez wojewodów (w 6 w województwie śląskim i po 5 w pozostałych województwach).

W przypadku jednej kontroli wojewody śląskiego – z uwagi na nieudostępnienie dokumentów – złożono zawiadomienie do prokuratury i odstąpiono od dalszych czynności kontrolnych.

Najczęstsze nieprawidłowości lub uchybienia wykryte podczas czynności kontrolnych to:

- 1) błędne prowadzenie ewidencji księgowej: brak dedykowanych 1% kont księgowych, ujęcie kwot na nieprawidłowych kontach księgowych, brak aktualnej polityki rachunkowości lub niekompletne w niej zapisy, niezamknięte księgi rachunkowe;

- 2) błędy w dokumentowaniu wydatków: brak procedur, które dotyczą ścieżki akceptacji dokumentu księgowego, brak opisów na dokumentach, nieterminowe regulowanie płatności;
- 3) błędy w przygotowanym sprawozdaniu merytorycznym i finansowym z prowadzonej działalności: rozbieżności między danymi w sprawozdaniach a ewidencją księgową i dokumentacją źródłową, brak publikacji sprawozdania na stronie internetowej organizacji, przygotowanie sprawozdania na niewłaściwym druku, nieterminowe przygotowanie sprawozdania;
- 4) błędy w dokumentach ogólnych: nieaktualne wpisy w Krajowym Rejestrze Sądowym, niekompletne zapisy statutu organizacji, brak protokołów z posiedzeń zarządu i komisji rewizyjnej.

Na podstawie ustaleń kontroli działalność kontrolowanych OPP w przypadku 90 organizacji oceniono pozytywnie, pomimo stwierdzonych nieprawidłowości i uchybień. Ocena ogólna wynikała z ustaleń kontroli, które poczyniono na podstawie zweryfikowanej dokumentacji merytorycznej i finansowej oraz udzielonych wyjaśnień przez członków władz kontrolowanych organizacji pożytku publicznego. Jednocześnie, w świetle przyjętej w programach kontroli definicji, ocena ta oznacza, że nie stwierdzono nieprawidłowości, które miałyby zasadniczy wpływ na kontrolowaną działalność.

VII. DZIAŁALNOŚĆ KOMITETU DO SPRAW POŻYTKU PUBLICZNEGO ORAZ RAD

Zgodnie z art. 1a ustawy o pożytku Komitet jest organem administracji rządowej właściwym w sprawach pożytku publicznego i wolontariatu, w tym programowania, koordynowania i organizowania współpracy organów administracji publicznej i podmiotów działających w sferze pożytku publicznego. W skład Komitetu wchodzi: Przewodniczący Komitetu, wiceprzewodniczący – Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek Przewodniczącego Komitetu oraz członkowie w postaci ministrów uczestniczących w pracach Komitetu osobiście lub reprezentowanych przez Sekretarza Stanu, a także Dyrektor NIW-CRSO.

W latach 2022 i 2023 Przewodniczącym Komitetu byli:

- Piotr Gliński;
- Agnieszka Buczyńska (od 13.12.2023 r.).

Do zadań Komitetu należy:

- koordynowanie i monitorowanie współpracy organów administracji rządowej z sektorem organizacji pozarządowych oraz innych zorganizowanych form społeczeństwa obywatelskiego;
- przygotowywanie i konsultowanie z sektorem organizacji społeczeństwa obywatelskiego programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz monitorowanie ich wdrażania;
- opracowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- współpraca w sprawach związanych z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego z innymi państwami, organizacjami oraz instytucjami międzynarodowymi i zagranicznymi;
- współpraca w przygotowywaniu sprawozdań i raportów z realizacji wiążących Polskę umów międzynarodowych dotyczących rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- przedstawianie opinii w sprawie możliwości przystąpienia przez Polskę do umów międzynarodowych dotyczących rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Przewodniczący Komitetu kieruje pracami Komitetu oraz sprawuje nadzór nad działalnością OPP i nad NIW-CRSO. Zadaniem Przewodniczącego Komitetu jest także wydawanie aktów wykonawczych m.in. do ustawy o pożytku oraz ustawy z dnia 15 września 2017 r. o Narodowym Instytucie Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (Dz. U. z 2026 r. poz. 94).

Przewodniczący Komitetu kontroluje:

- działalność odpłatną pożytku publicznego prowadzoną przez OPP i działalność gospodarczą, a także rachunkowe wyodrębnienie tych działalności;
- spełnianie przez OPP kryteriów określających warunki uzyskiwania i zachowywania statusu OPP;
- tryb pozyskiwania przez OPP środków z mechanizmu 1,5%.

Przewodniczący Komitetu jest dysponentem Funduszu Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, zwanego dalej „FWRSO”. W 2022 r. w ramach FWRSO przekazano do NIW-CRSO ogółem 51 984 000,00 zł, a wydatkowano 50 546 084,28 zł. W 2023 r. w ramach tego funduszu celowego przekazano do NIW-CRSO ogółem 49 933 000,00 zł, a wydatkowano 48 095 473,06 zł.

Przewodniczący Komitetu sprawował nadzór nad realizacją przez NIW-CRSO następujących programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego:

- „Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030 PROO” (przyjęty uchwałą nr 104/2018 Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2018 r., zmieniony uchwałą nr 179/2020 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2020 r. oraz uchwałą nr 94/2023 Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 2023 r. zmieniającą uchwałę w sprawie przyjęcia programu wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego pod nazwą „Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030 PROO”, a także uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada 2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);
- „Korpus Solidarności – Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Systematycznego na lata 2018–2030” (przyjęty uchwałą nr 137/2018 Rady Ministrów z dnia 2 października 2018 r., zmieniony uchwałą nr 97/2023 Rady Ministrów z dnia 12 czerwca 2023 r. oraz uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada 2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);
- „Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018–2030” (przyjęty uchwałą nr 138/2018 Rady Ministrów z dnia 2 października 2018 r., zmieniony uchwałą nr 128/2020 Rady Ministrów z dnia 15 września 2020 r. oraz uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada 2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);
- „Rządowy Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020–2030” (przyjęty uchwałą nr 77/2020 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2020 r., zmieniony uchwałą nr 128/2020 Rady Ministrów z dnia 15 września 2020 r., uchwałą nr 174/2020 Rady Ministrów z 26 listopada 2020 r. oraz uchwałą 164/2023 Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. oraz uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada

2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);

- „Rządowy Program Wspierania Rozwoju Międzynarodowych Domów Spotkań na lata 2021–2030” (przyjęty uchwałą nr 163/2020 Rady Ministrów z 13 listopada 2020 r., zmieniony uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada 2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);
- „Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030” (przyjęty uchwałą nr 194/2020 Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2020 r., zmieniony uchwałą nr 128/2022 Rady Ministrów z dnia 8 czerwca 2022 r., uchwałą nr 82/2023 z 31 maja 2023 r. oraz uchwałą nr 154/2021 Rady Ministrów z dnia 25 listopada 2021 r. zmieniającą uchwały w sprawie przyjęcia programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego);
- „Rządowy Program Polski Inkubator Rzemiosła” na lata 2021–2030” (przyjęty uchwałą nr 73/2021 Rady Ministrów z dnia 19 listopada 2021 r.);
- „Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033” (przyjęty uchwałą nr 159/2022 Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2022 r.);
- „Rządowy Program Wspierania Rozwoju Organizacji Poradniczych na lata 2022–2033”(przyjęty uchwałą nr 160/2022 Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2022 r.).

W roku 2022 miały miejsca trzy posiedzenia Komitetu. Podobnie w roku 2023 odbyły się również trzy posiedzenia Komitetu.

Rada Działalności Pożytku Publicznego, zwana dalej „RDPP”, jest organem opiniodawczo-doradczym działającym przy Przewodniczącym Komitetu, powołanym na podstawie ustawy o pożytku. Stosownie do art. 36 ustawy o pożytku RDPP składa się z:

- przedstawicieli organów administracji rządowej i jednostek im podległych lub przez nie nadzorowanych;
- przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego;
- przedstawicieli organizacji pozarządowych, związków i porozumień organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o pożytku.

Do kompetencji Przewodniczącego Komitetu należy także zwoływanie posiedzeń RDPP oraz Rady Dialogu z Młodym Pokoleniem, zwanej dalej „RDzMP”, powoływanie i odwoływanie ich członków oraz określanie w rozporządzeniu organizacji i trybu ich działania. Pracami RDPP kieruje dwóch współprzewodniczących wybranych spośród członków RDPP. Od października 2021 r. rozpoczęła działalność RDPP VII kadencji. Jej pracami kierowali: ze strony rządowo-samorządowej pan Wojciech Kaczmarczyk (Sekretarz Komitetu, Dyrektor NIW-CRSO) oraz ze strony pozarządowej panowie: Łukasz Samborski (do 26 września 2022 r.) i Szymon Dziubicki (od 27 września 2022 r.). Skład RDPP VII kadencji w 2023 r. ulegał zmianom i przedstawiał się następująco: 16 przedstawicieli strony rządowej, 5 przedstawicieli strony samorządowej, 31 przedstawicieli strony pozarządowej. RDPP VII kadencji w 2022 r. odbyła 5 posiedzeń

plenarnych. Dwa pierwsze posiedzenia odbyły się w formie zdalnej, dwa kolejne w formie stacjonarnej, ostatnie – w hybrydowej. RDPP VII kadencji w 2023 r. odbyła również 5 posiedzeń plenarnych. Dwa pierwsze posiedzenia odbyły się w formie hybrydowej, trzy kolejne w formie stacjonarnej. Członkowie RDPP pracowali w 15 stałych zespołach problemowych i w jednym zespole doraźnym. W związku z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy członkowie RDPP brali udział w spotkaniach z przedstawicielami administracji państwowej dotyczących koordynacji pomocy uchodźcom. Głównym celem spotkań było stworzenie i wypracowanie sprawnego systemu wsparcia. RDPP zadeklarowała chęć przystąpienia do Europejskiej Sieci Krajowych Rad Społeczno-Gospodarczych Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz zwróciła się do Przewodniczącego Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego o przyjęcie Rady w poczet członków sieci National Economic and Social Councils.

RDzMP jest organem opiniodawczo-doradczym Przewodniczącego Komitetu. Stosownie do art. 41² ustawy o pożytku RDzMP składa się z nie mniej niż 20 członków, w tym z:

- przedstawiciela Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- przedstawiciela Rzecznika Praw Dziecka;
- przedstawiciela Prezesa Rady Ministrów;
- przedstawiciela ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania;
- przedstawiciela ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki;
- przedstawiciela ministra właściwego do spraw kultury fizycznej;
- przedstawicieli Przewodniczącego Komitetu;
- przedstawiciela Rady;
- przedstawiciela jednostek samorządu terytorialnego;
- przedstawicieli organizacji pozarządowych, związków i porozumień organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o pożytku;
- przedstawicieli młodzieżowych rad gmin, przedstawicieli młodzieżowych rad powiatów, przedstawicieli młodzieżowych sejmików województw;
- przedstawicieli Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej.

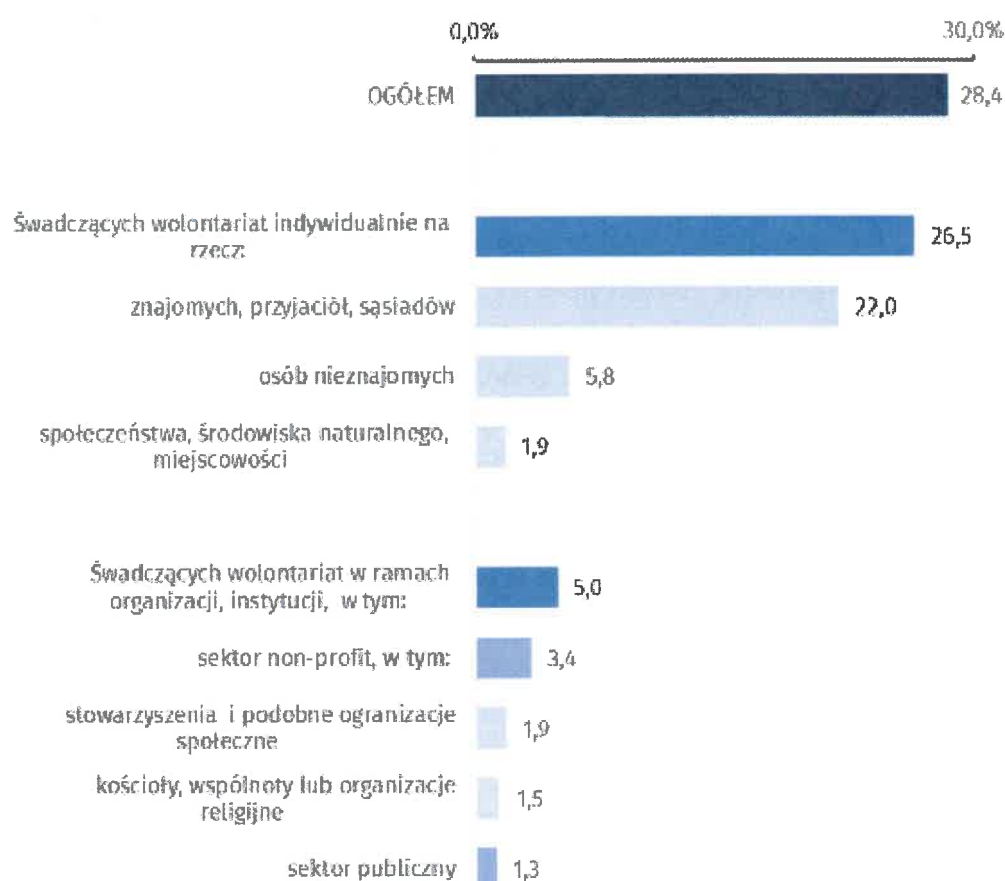
RDzMP II kadencji w 2022 r. odbyła 4 posiedzenia plenarne. Wszystkie posiedzenia odbywały się w formie stacjonarnej. W 2023 r. w ramach II kadencji RDzMP odbyły się 3 posiedzenia plenarne, a w ramach III kadencji Rady odbyły się 2 posiedzenia plenarne. Wszystkie posiedzenia odbywały się w formie stacjonarnej. Członkowie RDzMP II kadencji pracowali w 11 stałych zespołach problemowych. W latach 2022 i 2023 odbyło się kilkadziesiąt posiedzeń zespołów roboczych II kadencji RDzMP i 15 posiedzeń zespołów roboczych III kadencji RDzMP.

VIII. WOLONTARIAT

Zgodnie z powszechnie przyjętą definicją Międzynarodowej Organizacji Pracy wolontariat jest rozumiany jako dobrowolna i bezpłatna praca wykonywana w czasie wolnym, na rzecz osób spoza własnej rodziny. Może on być świadczony w sposób indywidualny lub w formach zorganizowanych. W Polsce od dekady około 60% organizacji pozarządowych współpracuje z wolontariuszami. Jednak korzystają one z pomocy wolontariuszy zazwyczaj w niewielkim stopniu. Wzrost przeciętnej rocznej liczby wolontariuszy nie zmienia faktu, że wolontariat w Polsce jest głównie akcyjny i nieregularny.

W I kwartale 2022 r. ponad ¼ osób w wieku 15–89 lat (28,4%) angażowała się w wolontariat, częściej świadczony indywidualnie (26,5%) niż w ramach organizacji lub instytucji (5,0%). Polacy zdecydowanie częściej udzielali bezpośredniej pomocy swoim znajomym, przyjaciołom i sąsiadom (22,0%) niż osobom nieznanym (5,8%). Natomiast w wolontariacie zorganizowanym wyróżniało się zaangażowanie w bezpłatną pracę w ramach sektora pozarządowego (3,4%) w stosunku do sektora publicznego (1,3%).

Wykres 6. Odsetek wolontariuszy w I kwartale 2022 r. według rodzaju wolontariatu

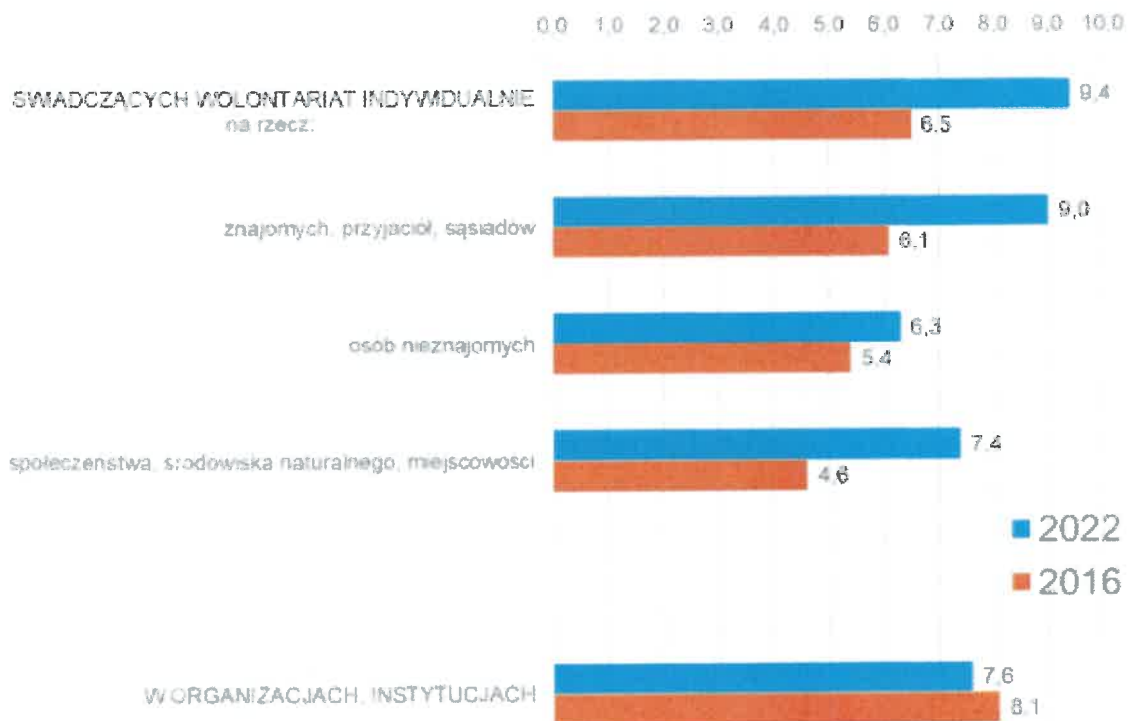

Źródło: Opracowanie GUS

Odsetek osób angażujących się w wolontariat obniżył się zarówno w zakresie indywidualnym o 4,4 punktu procentowego (do 26,5%), jak i w organizacjach o 3,5 punktu procentowego

(do 5,0%). Szczególnie wyraźny był spadek odsetka osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny na rzecz pomocy znajomym, przyjaciołom i sąsiadom o 5,6 punktu procentowego (do 22,0%). Z drugiej strony średni czas poświęcony przez osoby zaangażowane w wolontariat indywidualny wydłużył się o 2,9 godziny do 9,4 godziny. Średni czas wykonywania wolontariatu w organizacjach skrócił się o 0,5 godziny do 7,6 godziny.

Wykres 7. Średni czas wolontariatu w godzinach liczony dla osób w wieku 15–89 lat wykonujących dany rodzaj wolontariatu (w 4 tygodniach poprzedzających badanie, w I kwartale) w latach 2016 i 2022

Źródło: Opracowanie GUS

Czas pracy wszystkich wolontariuszy wyniósł 544,7 tys. pełnych etatów przeliczeniowych, w tym 123,8 tys. w ramach organizacji pozarządowych. Wykonane w ramach wolontariatu prace wyceniono na 27,2 mld zł, w tym 5,9 mld zł za pracę w ramach organizacji pozarządowych. Produkcja globalna wolontariatu w relacji do PKB to 1,28%, w tym produkcja globalna wolontariatu indywidualnego w relacji do PKB to 0,99%, a produkcja globalna wolontariatu w organizacjach w relacji do PKB to 0,29%.

Wolontariusze realizowali najczęściej zadania w postaci prostych prac na rzecz najbliższego otoczenia (30,3%): opłacanie rachunków, wykupywanie leków, robienie zakupów, zmiatanie, sprząatanie klatki schodowej, zbieranie, sortowanie i wyrzucanie śmieci oraz odśnieżanie. Prawie jedna czwarta wolontariuszy (23,3%) wykonywała zadania o charakterze organizacyjnym (przede wszystkim organizowanie wystaw, imprez sportowych, zajęć taneczno-muzycznych), a także zajmowała się promocją i wspieraniem wolontariatu.

Znacząca liczba wolontariuszy (23,2%) realizowała też zadania opiekuńcze obejmujące dzieci, osoby starsze i chore (w tym opiekę pielęgniarską czy udzielanie pierwszej pomocy). Najczęściej wskazywano zadania należące do kategorii zadań rolników, leśników czy rybaków (3%). To może być jednak związane z okresem realizacji badania (I kwartał 2022 r.), który utrudnia prace polowe – zapewne w III kwartale odsetki te byłyby wyższe.

Najczęściej wolontariat świadczyły osoby w wieku 45–54 lat (33,6%), a najrzadziej osoby najstarsze (65–89 lat – 20,3%) oraz kolejno najmłodsze (15–24 lat – 26,7%). Jeszcze bardziej różnicującą cechą było województwo zamieszkania. Najwyższy udział wolontariuszy był wśród mieszkańców podkarpackiego (35,9%), podlaskiego (35,0%), mazowieckiego (32,8%), a następnie lubelskiego (31,7%). Najniższym odsetkiem osób pracujących społecznie charakteryzowały się województwa kujawsko-pomorskie i opolskie (odpowiednio 21,4% i 21,1%). Odsetek wolontariuszy był najwyższy w dużych miastach (powyżej 100 tys. mieszkańców – 29,5%), a następnie w małych miastach (do 20 tys. mieszkańców – 28,8%) i na wsi (28,4%). Mieszkańcy miast poświęcali również nieco więcej czasu na wolontariat (średnio 10,3 godziny) niż mieszkańcy wsi (9,2 godziny).

Polska w latach 2022 i 2023 nadal charakteryzowała się niższymi wskaźnikami wolontariatu w porównaniu ze średnią unijną i krajów Europy Zachodniej, widoczne są jednak tendencje wzrostowe – zwłaszcza w kontekście kryzysów i wśród młodzieży. GUS odnotował najwyższy wskaźnik wolontariatu, tj. 37,1% między 21 lutego a 20 marca 2022 r., a powodem takiego wzrostu była mobilizacja Polaków w odpowiedzi na inwazję Rosji na Ukrainę. Wolontariat w organizacjach częściej podejmowali ludzie młodzi, zwłaszcza uczący się (uczniowie i studenci). Według danych GUS z 2022 r. najwyższy udział wolontariuszy odnotowano wśród osób z wyższym wykształceniem (36,7%). Angażowaniu się w wolontariat sprzyjały zarówno poziom wykształcenia, jak i lepsza sytuacja materialna i zawodowa oraz zaangażowanie religijne.

IX. PODSUMOWANIE

W 2022 r. większość badanych organizacji pozarządowych zgłosiła napotkanie różnych przeszkód i trudności w prowadzeniu swojej działalności. Wśród rejestrowych organizacji 63,5% zadeklarowało, że doświadczyło przynajmniej jednej bariery podczas funkcjonowania. Regularnie potwierdzane w kolejnych edycjach badań GUS są trzy główne bariery działalności: trudności w pozyskiwaniu środków finansowych (32,8%), niewystarczająca liczba chętnych do pracy społecznej (26,4%) oraz problemy wynikające z przepisów i procedur prawnych (17,8%). Pozytywnym trendem w zakresie wskazanych barier jest to, że odsetek ich występowania z badania na badanie obniża się, w 2014 r. trudności w pozyskiwaniu środków finansowych wskazało 41,9%, niewystarczającą liczbę chętnych do pracy społecznej – 28,7%, natomiast problemy wynikające z przepisów i procedur prawnych – 24,1%.

W badaniu realizowanym za 2022 r. 15,4% organizacji pozarządowych wskazało na problemy wynikające z nagłych zmian sytuacji społeczno-gospodarczej (np. inflacja, wojna w Ukrainie). Był to problem, który zadeklarowało więcej podmiotów niż problemy wewnątrz organizacji, czy problemy w kontaktach z administracją publiczną (po 11,8%), jak również niewystarczające wsparcie społeczne (11,2%). Pozostałe trudności w prowadzeniu działalności nie przekroczyły 7,0%.

Wśród barier wskazywanych przez organizacje pozarządowe w 2023 r. istotnym problemem był brak wiedzy ze strony partnera o możliwościach w zakresie współpracy, zgłoszony przez 16,5% organizacji podejmujących współpracę z innymi podmiotami. Bariera ta była szczególnie odczuwalna przy współpracy z przedsiębiorstwami (17,4%). Często zwracano także uwagę na brak relacji partnerskich, instrumentalne traktowanie (12,1%) oraz złe, niejasne przepisy i procedury prawne (11,2%) – deklarowane zwłaszcza w odniesieniu do współpracy z podmiotami publicznymi (odpowiednio 10,6% i 10,5%). Konflikt interesów stanowił barierę dla 6,4% organizacji podejmujących współpracę i odnosił się głównie do kooperacji z innymi organizacjami pozarządowymi (5,9%). Istotną barierą przy współpracy wewnątrzsektorowej było również ryzyko przejęcia zasobów – ludzi, kapitału bądź wiedzy (4,1%).

W okresie od 2019 do 2023 r. w większości rodzajów organizacji malał odsetek podmiotów współpracujących z administracją publiczną. Ten niepokojący trend wymaga dalszych analiz dla zrozumienia kryjących się za nim mechanizmów i przyczyn. Zaznaczyć przy tym należy, że choć wspomniany odsetek organizacji współpracujących z administracją publiczną w zakresie rzeczowym zmniejszył się o 1,6%, to równocześnie zwiększył się o 4% udział podmiotów pozarządowych, które uzyskiwały od administracji publicznej wsparcie finansowe.

Utrzymujące się i pogłębiające rozwarstwienie przychodów organizacji sektora pozarządowego w Polsce stało się trwałym zjawiskiem. Średnie przychody organizacji były wielokrotnie wyższe niż mediana. Średni przychód stowarzyszeń i fundacji wynosił 22-krotność mediany, a dla całego sektora pozarządowego różnica ta stanowiła 17-krotność.

W analizowanym okresie głównym zagrożeniem dla realizacji zadań publicznych przez organizacje pozarządowe była inflacja, co wyrażało się malejącym rzeczywistym finansowaniem, pomimo wzrostu kwot bezwzględnych. W roku 2023, przy inflacji wynoszącej

11,4%, nominalny wzrost wydatków na realizację zadań o 7,5% oznaczał realny spadek siły nabywczej przekazywanych środków o około 3,5%. W kształtowaniu budżetów JST i w planowaniu oraz wycenie świadczonych usług element ten powinien być w przyszłości brany pod uwagę, aby przynajmniej zachować zarówno skalę, jak i jakość usług świadczonych przez organizacje.

Lata 2022 i 2023 oraz okres bezpośrednio przed nimi przyniosły wiele wyzwań i kryzysów. Wśród nich możemy wymienić chociażby pandemię COVID-19, eskalację wojny w Ukrainie, kryzys uchodźczy na polskich granicach, a także katastrofy naturalne. Organizacje pozarządowe odczuwały konsekwencje tych kryzysów, a jednocześnie aktywnie angażowały się w łagodzenie ich skutków. Ponad 40% organizacji deklaruje, że po 2020 r. włączało się w odpowiedź na sytuacje kryzysowe w Polsce. Najwięcej organizacji – co czwarta (25%) – angażowało się w reakcję na pandemię COVID-19. Co piąta (20%) udzielała pomocy w ramach kryzysu humanitarnego, uchodźczego, a 13% włączyło się w niesienie pomocy w odpowiedzi na katastrofy naturalne i kataklizmy pogodowe. Długotrwałe skutki pandemii odczuwało 70% organizacji, co wskazuje, że pandemia była zjawiskiem o znacznie szerszym i bardziej powszechnym oddziaływaniu niż wojna na Ukrainie.

Ustawą z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej została uregulowana prawnie działalność przedsiębiorstw społecznych. Ustanowione zostały zasady uzyskiwania i utraty statusu przedsiębiorstwa społecznego, formy nadzoru nad takim przedsiębiorstwem oraz dostępne dla przedsiębiorstw społecznych narzędzia wsparcia.

X. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1. Wskaźniki dotyczące zatrudnienia w organizacjach pozarządowych w 2022 r.

Tabela 2. Dane dotyczące 1% lub 1,5% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanego na rzecz organizacji pożytku publicznego (OPP) na podstawie rozliczenia za lata 2016–2022

Tabela 3. Lista 50 pierwszych organizacji pożytku publicznego pod względem wysokości otrzymanych środków z 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych w roku 2023 z rozliczenia podatku za 2022 r.

Tabela 4. Liczba organizacji pożytku publicznego w wykazie prowadzonym przez Dyrektora NIW-CRSO w latach 2016–2023

Wykres 1. Liczba organizacji pozarządowych w latach 2010–2022

Wykres 2. Zasięg działania organizacji pozarządowych w 2022 r.

Wykres 3. Pola działania organizacji pozarządowych w 2022 r.

Wykres 4. Średnie przychody organizacji pozarządowych vs. mediana przychodów w latach 2014–2022

Wykres 5. Źródła przychodów organizacji pozarządowych w 2022 r.

Wykres 6. Odsetek wolontariuszy w I kwartale 2022 r. według rodzaju wolontariatu

Wykres 7. Średni czas wolontariatu w godzinach liczony dla osób w wieku 15–89 lat wykonujących dany rodzaj wolontariatu (w 4 tygodniach poprzedzających badanie, w I kwartale) w latach 2016 i 2022